

Pariški zlatar.

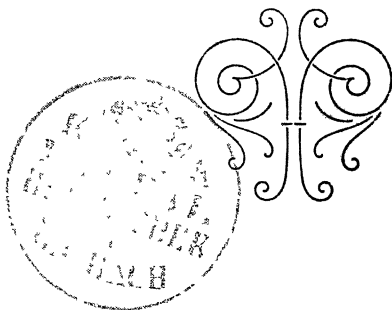

Povest

iz dobe kralja Ljudvika XIV.

Poslovenil **Silvester K.**

V Ljubljani 1909.

Založil in prodaja **Anton Turk**, knjigar.

Natisnil A. Slatnar v Kamniku.

V ulici Sv. Honorja je bila tista mala hišica, katero je imela Magdalena Skuderska, znana po svojih mičnih poezijah, vsled naklonjenosti kralja Ljudvika XIV. v posesti.

Pozno ponoči, okoli polnoči — bilo je v jeseni leta 1680. — potrkal je nekdo na velika vrata imenovane hišice s tako močjo, da je odmevalo po veži. — Ivan, kateri je bil svoji gospodinji sluga, kuhar in vratar, bil je na kmetih, ker se mu je sestra možila in tako je bilo, da je gospodične Magdalene postrežkinja Lujiza edina še bedela v celi hiši. Slišala je močno trkanje po vratih in prišlo ji je na um, da je Ivan odšel in da sta torej z gospodično brez brambe in varstva celo sami doma; vsa hudo delstva, kakor vlomi, tatvine in uboji, kolikor so ji bila v Parizu znana, prišla so strahopetnici na um in bila je uverjena, da gotovo cela tropa razbojnikov stoji pred hišo, ker je izvedela, da sta ženski sami doma. Ali naj pusti tolpo notri? Bogsigavedi kaj hudobci nameravajo? Tresoč se po vsem telesu ostala je postrežnica v svoji sobici in je preklinjala Ivana, ki je moral iti od doma, njegovo sestro, ki se je morala možiti in sploh vse, ki so imeli s svatovščino kaj opraviti.

Medtem pa se je po vratih ropotalo naprej in Lujizi se je dozdevalo, kakor bi slišala glas:

„Odprite vendar, za Božjo voljo, odprite vendar!“

Naposled se postrežnica vendar toliko oju-nači, da stopi s svetilno na vežo; zdaj celo raz-ločno sliši glas trkajočega in njegov klic:

„Odprite vendar, za Božjo voljo, odprite vendar!“

„Res“, misli si Lujiza, „tako ne govori raz-bojnik; kdo ve, ako kateri zasledovanec ne išče zavetišča pod našo streho, ker je moja gospo-dična znana kot velika dobrotnica. Toda bodimo previdni!“ — Brž odpre okno in zakliče na ulico, kdo vendar toliko razbija po durih, da prebudi vse iz trdnega spanja. Postrežnica je govorila ko-likor mogoče nizko, da bi v človeku pri durih vzbudila spoznanje, da govori iz okna možka oseba. V mesečni svetlobi, ki je ravno prodrla skozi oblake, spozna pogumnica dolgo, v svetlo-siv plašč ovito možko postavo, ki je imela svoj široki klobuk globoko potisnjen v čelo. Lujiza zakliče z močnim glasom, tako da jo je lahko mož pri durih slišal:

„Ivan, Klavdij, Peter, vstanite in pojdite gledat, kateri ničvrednež nam hoče velike duri vlomiti!“

Tu se pa oglasi mož z mehkim, skoraj tužnim glasom:

„Oh, Lujiza, saj vas poznam, čeprav me hočete s svojim glasom varati in tudi vem, da je šel Ivan na deželo ter ste s svojo gospodično popolnoma sami doma. Nič se ne bojte in odprite mi. Na vsak način moram govoriti z vašo gospodinjo in sicer še v tej minuti. Vedite, da se gre za to, da se reši nek nesrečnež, vedite, da se gre za čast, prostost in celo za življenje neke osebe in da je vse odvisno od tega trenutka, ko moram z vašo gospodično govoriti. Pomislite, da bi bila ona večno na vas jezna, ako bi izvedela, da ste bili vi, ki ste nesrečneža odvrnili od vrat, ko je prišel k nji prosit pomoči.“

Lujiza je slušala, kako se je mož po teh besedah razjokal, kako je zdihoval in dalo se je spoznati po glasu, da je še mladenič. Bila je močno ginjena in brez daljnjega pomisleka je vzela ključ in odprla duri. Komaj pa se je ključ dovolj obrnil v ključavnici, že se je zunaj stoječa oseba z veliko silo prerinila skozi duri, šla mimo Lujize naprej in klicala z divjim glasom:

„Peljite me k vaši gospodični!“

Prestrašena dvigne postrežnica luč kvišku in sijaj brleče luči posveti v mrtvaškobledo, grozno izpremenjeno mladeniško lice. Samega strahu je padla skoraj na tla, ko je mladenič razkril svoj plašč in se je na prsih iz žepa svetil roč dvoreznega bodala. Tujec jo ostro pogleda in zakliče še bolj divje kakor prej:

„Še enkrat vam rečem, peljite me k vaši gospodični!“

Zdaj je strežnica spoznala, da je njena dobra gospodična v nevarnosti; vsa ljubezen do nje, v kateri je spoštovala skoraj svojo mater, vzplamtela ji je v srcu s tako močjo, da je čutila v sebi nek pogum, katerega se skoraj sama ni prav zavedala. Zaprla je duri svoje sobe, skozi katero se je dalo naravnost priti do gospodične, postavila se je pred nje in je zaklicala trdno in glasno:

„Res — vaše divje obnašanje pač nič ne sodi k besedam, katere ste govorili še pred zaprtimi vrati in s katerimi ste v nepravem času vzbudili v meni sočutje. Moje gospodične ne bode videli! Ako ne nameravate kaj hudega, ne bojte se dneva in pridite jutri predpoldne — zdaj pa glejte, da se spravite iz veže!“

Mladenič globoko izdahne, pogleda srpo pogumno žensko in pograbi bodalo. Postrežkinja izroči natihem svojo dušo Bogu, vendar pa gleda človeku pogumno v obraz in se še tesneje stisne k durim, skozi katere je edino mogel k gospodični.

„Še enkrat vam rečem, pustite me naprej!“ zakliče mladenič iznovič.

„Storite, kar hočete,“ trdi služkinja, „jaz se ne umaknem. Če me zabodete, bode končali svoje življenje na vislicah, kar so to storili pred vami že drugi vaši tovariši!“

„Ha“, vzklikne mož, „prav imate, Lujiza. Oborožen sem kakor kak proklet ropar in ubijalec, pa mojih tovarišev še ni nihče sodil!“ —

Po teh besedah potegne bodalo in meri s strupenimi pogledi pred saboj stoječo žensko.

„Jezus, Marija!“ zakriči Lujiza in pričakuje smrtonosni zabodljaj, toda istočasno se zasliši po ulici rožljanje orožja in peketanje konjskih kopit. „Policija — policija! Pomoč, pomoč!“ kriči ženska.

„Nesrečna žena, čemu hočeš mojo pogubo — zdaj je vse — vse pri kraju! — Vzemi — vzemi to-le in daj tvoji gospodični danes še — ali jutri, kakor hočeš!“ S temi besedami iztrga mladenič ženi svečnik, ugasne luči in ji stisne mali zavojček v roko. „Rotim te pri tvoji duši — ako jo hočeš izveličati, daj ta zabojček gospodični!“ zamrmra še človek in skoči pri vratih ven. Lujiza je bila strahu padla na tla; z veliko silo se je spravila na noge, pritipala se v temi svojo sobo in se vsedla na stol; niti glasu ni mogla izgovoriti. Nakrat sliši rožljanje ključev, katere je pustila tičati v vratih. Nekdo je zapiral hišo in se tihih, opotečih korakov približal. Kakor okamenela, brez vse moči, ne vstanu se gibati pričakovala je nesrečnica svojo poslednjo minuto; toda kdo popiše njeno začudenje, ko se duri odpro in spozna na prvi pogled pošten obraz Ivanov, ki je držal v roki luč, a bil v obraz celo izpremenjen in bled.

„Za sveto božjo voljo“, začel je, „povejte mi, Lujiza, kaj se je zgodilo? Oh, ta strah, ta strah! — Ne vem, kaj je bilo, toda pri gostiji mi ni dalo miru in vleklo me je včeraj zvečer od mize z vso silo! — In prišel sem v našo ulico. Mislil sem si, Lujiza ima lahko spanje in me bode že slišala, ako prav narahlo potrkam na duri in me bode pustila v hišo. Nakrat pa mi pride močna policijska patrolja nasproti, bili so jezdec in pešci, a vsi do brade oboroženi, in patrolja me ustavi in me ne pusti naprej. Pa k moji sreči je bil policijski poročnik Degroa zraven, ki me dobro pozna, reče mi, ko mi je podržal svetilko pod nos:

„Glej, Ivan! Odkod pa prideš sredi noči? Ti moraš ostati lepo pri hiši in jo stražiti. Tukaj ni vse v redu in mislim, da bomo imeli to noč uspešen lov!“

„Vi ne veste, Lujiza, kako težko so mi te besede legle na srce. A ko stopim na prag, pridrvi mimo mene v plašč zavit človek z golim bodalom v roki, prevrže me okrog in okrog — hišne duri vidim odprte, ključi tiče v ključavnici. — Lujiza, povejte mi, kaj pomeni to?“

Žena mu začne pripovedovati; besede ji gredo proti navadi prav težko iz ust, ker se še vedno ne more popolnoma otresti smrtnega strahu. Oba se podata na vežo, kjer najdeta svečnik ležati na tleh, kamor ga je tujec vrgel pri begu.

„Gotovo je“, modroval je Ivan, „da je hotel mož gospodično umoriti in oropati. Vedel je, kakor ste mi pravili, da sta bili sami doma in da je gospodična še sedela pri svoji pisariji; gotovo je bil eden tistih hudobnežev, ki prodirajo v hiše, da si jih znotraj ogledajo in potem za pripravne čase kujejo svoje hudobne naklepe. Ta mali zabojček pa, Lujiza, mislim, vrzimo v reko Seno tam, kjer je najglobokejša. Kdo ve, ako ne streže kak ničvrednež po življenju naše dobre gospodične in se bode mrtva zgrudila na tla, kakor hitro bode zabojček odprla; tako se je pripetilo staremu markiju turnajskemu, ko je odprl pismo, katero mu je pisala tuja roka.“ —

Dolgo sta se zvesta služabnika pogovarjala, dokler nista sklenila, da hočeta drugzega jutra svoji zapovednici vse povedati in ji tudi dati skrivnostni zabojček, kateri se vendar da pazno odpreti. Dolgo nista prišla k spoznanju, da mora biti cela zadeva silno skrivnostna, o kateri ne smeta sama nič ukrepati in vse svoji zapovednici povedati. —

Skrbi, katere so trle Ivanovo glavo, so bile popolnoma upravičene. Ravno o istem času je bilo mesto Pariz prizorišče največjih hudodelstev. Tropa tatov in ubijalcev si je očitvidno stavila kot nalogo, spraviti vse bisere in žlahtno kamenje celega Pariza v svojo last. Najbogatejši kinč, ravno še le kupljen, izginil je že v par dneh na čudovit način in naj je bil skrit, kolikor je

hotel. Najhujše pa je bilo, da je bil vsakdo, ki je nosil pri sebi kak kinč, na cesti ali v veži oropan in če se je hotel braniti, pobit na tla ali celo umorjen. Kdor je pri takem napadu ostal pri življenju, je pripovedoval, da ga je silni udarec s pestjo kakor strela z neba zadel na glavo in ga onesvestil, a ko se je zopet zavedel, ni imel več kinča in je ležal na celo drugem mestu kakor je bil pobit na tla. Umorjenci pa, katere so dan na dan našli na ulicah ali po hišah, imeli so vsi enako smrtno rano, sunljej z bodalom v srce, ki je bil tako dobro izvršen, da se je napadeni brez glasu zgrudil na tla. Kdo je bil na razuzdanem dvoru kralja Ludvika XIV., ki bi ne bil imel kako ljubavno razmerje, ki bi se ne bil ob tihih večerih ali nočeh tajno plazil k svoji ljubici in ji vnesel kako dragoceno darilo?

Kakor bi bili hudodelci z duhovi v zvezi, tako so vedeli natančno, kdaj se je kaj tacega godilo. Včasih ni nesrečnež več dospel do ljubičine hiše, kjer je menil svojo izvoljenko iznenaditi z bogatim darilom, ker je že na pragu ali pa celo pred durmi v ljubičino sobo padel in ga je izvoljenka našla kot mrliča.

Zastonj je dal policijski minister Argenzen vse zapreti, kar je bilo sumljivega ljudstva, zastonj so se straže in patrolje pomnožile — nobenega sledu ni bilo najti. Edini način uspešne obrambe je bil v slučajih ta, da se je vsakdo do brade oborožil in si dal luč nesti pred seboj. Toda

samo za slučaj je bila ta obramba. Premnogokrat se je zgodilo, da so slugo s kamenjem preplašili in istočasno gospodarja umorili in oropali.

Čudno je bilo, da niso poizvedovanja po trgih in prodajalnah z žlahtnimi kameni nič dosegla in se o uropanih kinčih ni našel niti najmanjši sled. Najbolj dragoceno kamenje, kadar je bilo uropano, je kakor izginilo s tega sveta. Na podlagi tega dejstva je bilo za policijo vsako zasledovanje skoraj izključeno. Policijski poročnik Degroa se je penil jeze, ker so se znali hudodelci vsaki njegovih zvijač, radi katerih ga ni nihče njegovih tovarišev dosegel, odtegniti. Koder je on hodil, se ni nič zgodilo, a v katerem drugem mestnem delu pa se je pridno ropalo in morilo. Degroa si je torej namislil zvijačo in je preustrojil več svojih oseb, katere je oblekel tako, da so mu bili po govoru, obleki, hoji, postavi in obrazu tako popolnoma podobni, da še celo policisti včasih niso vedeli, v kateri osebi tiči pravi Degroa. Medtem da so njegovi sovrstniki hodili po ulicah, prežal je on sam s smrtno nevarnostjo v najbolj razkričanih zavetiščih hudodelcev ali pa je sledil temu ali onemu, kateremu je navlašč dal kakšen kinč ali kakšno dragocenost. Toda takemu se ni zgodilo nič, kakor bi bili hudodelci poučeni. Degroa je skoraj obupal. Nekega jutra pride imenovani poročnik k policijskemu predsedniku La Reniju in je bil bled in ves razburjen.

„Kaj vam je? Veste kake novice?“ vprašal ga je predsednik. „Ali ste morda že našli kateri sled?“

„Ha — gospod,“ začne Degroa in se trese vsled prehude jeze, „gospod, včeraj ponoči — nedaleč od Luvra je bil včeraj v moji navzočnosti napaden marki De la Far, toda —“

„Ha, ha —“ zakriči predsednik in skoraj veselja poskoči, „in dobili ste ga! Zasedovali ste ga, kaj ne?“

„Oh, le poslušajte,“ pretrga mu poročnik z grenkim nasmehom besedo, „poslušajte prej, kaj se je zgodilo. Stal sem torej v bližini Luvra, kraljevega gradu, in z vsemi duševnimi silami sem prežal na vragove, ki si pri vsej našej pazljivosti brijejo burke iz policistov. Nakrat pride mimo mene opotekajočih korakov neka sumljiva možka oseba, ki je vedno gledala za seboj, a me ni opazila. V mesečnem svitu spoznam markija De la Fara. Takoj sem vedel, kam se možicelj plazi. Komaj se je od mene oddaljil deset — dvanajst korakov, kar skoči za njim kakor iz zemlje vzrastel mož, pobije ga na tla in ga začne obračati. Brez premisleka, presenečen v prvem trenutku, v katerem sem mislil, da imam morilca že v rokah, zakričim na glas in hočem v velikanskem skoku iz svojega skri-vališča nad njega planiti. Pa imel sem smolo; noga se mi zamota v plašč in kakor sem dolg, padem po tleh. Napadalca vidim bežati, kakor

bi ga nesel veter, brž skočim na noge, hitim za njim — med begom začnem trobiti na pomoč — okoli in okoli se mi oglase piščalke nastavljenih in prežečih policistov — vse oživi po ulici — od vseh krajev se sliši rožljanje orožja in peketanje konjskih kopit. — Tukaj sem! Tukaj sem! Degroa! Degroa! — začnem kričati, da odmeva po ulicah. — Vedno vidim beguna pred seboj v mesečnem svitu, ki me skuša varati in jo zavije zdaj sem, zdaj tja — naposled prideva v ulico Niceza — tukaj opazim, da jame pešati — jaz podvojim in napnem vse svoje moči — samo petnajst korakov sva še narazen.“ —

„In naposled ste ga dohiteli — ste ga prijeli — pomočniki so bili seveda tudi takoj tukaj!“ vzklikne La Renij, oči se mu svetijo, poročnika prime krčevito za roko, kakor bi bil ta begun. —

„Petnajst korakov,“ nadaljuje Degroa z zamolklim glasom in sope težko, „petnajst korakov, pravim, pred menoj skoči mož vstran, v senco in izgine skozi zid.“

„Izgine? Skozi zid? Ali se vam blodi?., zakriči predsednik, stopi dva koraka nazaj in sklene roki nad glavo.

„Gospod, imenujte me“, nadaljuje Degroa in si drgne s pestjo čelo, kakor človek, katerega mučijo otožne misli, „imenujte me blodnega človeka, bebca, strahopetca, ki veruje v babje vraže, pa dogodek se je pripetil, kakor sem ga opisal. Kakor okamenel sem stal pred zidom in

oživel sem še le, ko se mi je približalo več policistov; ž njimi je prihitel z mečem v roki tudi marki De la Far. Prižgali smo baklje, tipali in svetili smo po steni, a niti sledu o kakih durih, oknu ali odprtini ni bilo najti. Zid je močen, kamnit in meji na neko hišo, v kateri žive pošteni ljudje, o katerih se še dvomiti ne sme, da bi bili le količkaj v zvezi s hudodelsko tropo. Še danes sem si šel zopet ogledat dotično steno, a tudi pri belem dnevu mi je bilo vse iskanje in preiskavanje zastonj. — Sam peklenšček nas vara!“ —

Policijski minister Argenzen je uvidel, da mu je ves napor zastonj in se je obrnil do kralja, naj imenuje za najnovejše dogodke, za najnovejše rope in uboje radi dragocenosti posebno sodišče, katero ne bode imelo tako omejen delokrog in omejene pravice, kakor druga sodišča in bode torej lažje in z večjo vnemo zasledovalo hudobneže in jih kaznovalo. Kralj pa je prošnjo odklonil. Brž se je namislilo novo sredstvo, s katerim bi se kralj lažje pridobil za nameravani sodni dvor. —

V sobanah gospe in kraljeve ljubice Mentnon, kjer je kralj popoldne rad bival in se celo z ministri shajal tamkaj ali delal ž njimi, poklonila se mu je pesem v imenu ljubimcev, ki so vedno v nevarnosti, kadar gredo k svojim ljubicam in imajo kinč ali kaj enacega pri sebi; pesem je slavila vitežke čednosti: kako je čast in veselje

v vitežkem dvoboju prelivati svojo kri za ljubico, a kako drugače je zahrbtno napaden pasti od morilčeve roke, katere se človek ne more ubraniti. Ludvik, svetla zvezda na nebu ljubovanja in uljudnosti napram nežnemu spolu, naj s svojo lučjo razsvetli temno noč in naj razkrije skrivnostne nočne dogodke s posebnim ukrepom.

Kralj je bral pesem z velikim dopadenjem, ker je udarjala ob prave strune njegovega ljubezni vedno žejnega srca. Ko jo je prečital, obrnil se je k gospej Mentnon, prebral ji glasno celo pesem in jo vprašal za nasvet, naj odkritosrčno pove, kaj si misli o željah nesrečnih ljubimcev. Gospa Mentnon, resna in trezno misleča žena, ki je bila na glasu tudi kot precej pobožna žena, dala je kralju nasvet, da si ljudje, ki hodijo po tajnih in prikritih potih, ne zaslužijo večje obrambe, nego drugi ljudje, vendar pa bi bilo v občni blagor želeti, naj bi se hudodelne trope razpršile in pokončale. Kralj ni bil nič prav zadovoljen s tem odgovorom, ker mu je bil preveč nejasen; zložil je papir s pesmijo in hotel iti v drugo sobo, kjer je delal njegov tajnik, ko zagleda gospodično Skudersko, ki je ravno vstopila in se vsedla v naslonjač poleg hišne gospe. Brž se ji kralj približa, razgrne list in ji reče nežno:

„Markiza noče nič vedeti o naših zaljubljenicah in se mi je izognila s pota, ko sem ji stavil vprašanje, ali si zaslužijo naši zaljubljeni, mladi

in stari gospodi na svojih tajnih potih posebne obrambe pred morilčevo roko. Toda povejte mi vi, gospodična, kako in kaj sodite o tej le pesmi, ki se mi je danes predložila? Prečitajte jo!“

Gospodična Skuderska vstane, prečita pesem, lahka rudečica se ji razlije po bledem, starikavem obrazu, a nato se pred kraljem lahko pokloni in reče:

„Ljubimec, kateri se boji nevarnosti, ni vreden ljubezni!“

Kralj se začudi tem besedam, ki so na kratek način pobile vse dolge jeremijade v pesmi in meni:

„Pri sv. Dionizju! Prav imate, gospodična! Nič ne bodem ukrenil! Čemu je treba posebnega sodišča? Naj kakor dozdej Argenzen in La Renij storita svoje, a kdor se ne zna ubraniti, naj pa ostane doma!“ —

* * *

Lujiza je z veliko vnemo vedela svoji gospodični opisati vsa hudodelstva, ki so se zgodila v novejšem času po pariškem mestu, ko ji je drugo jutro izročila tajinstveni zabojček. Natančno ji je opisala dogodek nocojšnje noči in še danes se je nekoliko tresla pri burnih spominih. Ona in Ivan, ki je bled stal v najbolj oddaljenem kotičku in sukal svojo čepico v rokah, prosila sta svojo zapovednico v imenu vseh svetnikov in svetnic, naj vendar skrajno pazi pri odpiranju

sumljivega zabožčka. Skuderska je smeje ogledovala čudežen predmet, tehtala ga in ga presojevala. Naposled pa meni:

„Oba vidita edino le strahove! — Da nisem bogata in da se pri meni ne dobe zakladi, ki bi bili vredni umora, vedo razbojniki zunaj prav dobro, tako dobro kakor vidva. Saj sta sama pravila, da so jim znane notranjosti vseh pariških hiš. Meni bi se naj šlo za življenje? Kdo bi imel dobička vsled smrti tri in sedemdeset let stare osebe, ki v svojem življenju ni nikogar družega zasledovala, kakor hudodelce v svojih romanih in povestih, katere hudodelce si je sama vstvarila, ki dela poezije srednje vrednosti in ki bi družega ne zapustila, nego nekaj obleke in nekoliko ducatov dobro vezanih knjig z zlato obrezo. Ali more to malo komu koristiti ali vzbujati v njem zavist? In ti, Lujiza, znaš mi osebo ponočnega tujca risati in slikati s še tako črnimi barvami, vendar mi ne pride na misel, verjeti, da bi bil nameraval kaj hudega. Torej!“ —

Lujiza je skočila tri korake nazaj, a Ivan se je zgruznil skoraj na kolena, ko je gospodična pritislila na gumb v zabožčkovem ospredju in se je pokrov s šumom odprl. Kako pa se je začudila gospodična, ko je zagledala dvojje bogato z diamanti obloženih zapestnic in ravno tak ovratni kinč, ki so se bliskali žlahtnega ognja. Vzela je kinč v roko, ogledovala ga od vseh strani, hvalila imenitno zlatarsko delo in zdaj je rado-

vednost pritirala tudi Lujizo bližje, da si je v bližini ogledala krasne dragocenosti. Lujiza je bila kmalu prepričana, da nima takega kinča niti gizdava grofica Montespan, ki je bila po vsem Parizu znana kot najbolj gizdava ženska oseba.

„Ali kaj pomeni vse to, kaj naj pomeni?“ čudila se je gospodična Skuderska.

Istočasno je zapazila na dnu zabojčka majhen listič, ki je bil večkrat preganjen. Že je upala, da ji bode ta listič razkril vso tajnost. Komaj pa ga razgrne in prečita, že gospodična obledi in listič ji pade iz roke. Pogleda proti nebu in kakor bi hotela omedleti, pade v naslonjač. Prestrašena ji Ivan in Lujiza priskočita na pomoč.

„Oh“, izdihovala je gospodična in solze so ji hotele zadušiti glas, „oh, ta sramota, to žaljenje! Meni se mora kaj tacega pripetiti še zdaj na starost! Ali sem s svojimi besedami morda grešila kakor mlado, nerazsodno in neizkušeno dekle? — Oh, moj Bog, ali se smejo besede, katere sem pol v šali izgovorila, tolmačiti na tako hudoben in, rekla bi, strašen način? — Ali mi more kdo zdaj na starost očitati, da bom tako rekoč v zvezi s hudobneži — jaz, ko sem bila od svojih mladih nog vedno pobožna in sem živela popolnoma pošteno?“

Jokaje je držala robec pred oči in je ihtela, da si Lujiza in Ivan nista vedela pomagati in jo nista znala tolažiti.

Lujiza pobere naposled listič in ga prečita, na njem je bilo zapisano:

„Ljubimec, ki se boji nevarnosti, ni vreden ljubezni!“

Vaš trezno misleči duh, velecenjena gospodična, je nas, ki izvajamo na slabosti in bojazljivosti nekaterikov svoje pravo kot močnejši in si prisvajamo zaklade, kateri bi se sicer imeli na nevreden način zapraviti, rešila prehudega zasledovanja. Kot dokaz naše hvaležnosti sprejmite ta kinč. Najdragocenejši je, kar se je dalo v dolgem času dobiti, čeprav moramo priznati, da ste si zaslužili še veliko več. Prosimo Vas ob jednem, da nam ne odtegnete Vaše prijaznosti in se nas še naprej prijateljsko spominjate.

Vaši
hvaležni „Nevidljivi.“

„Ali je mogoče,“ zakliče čez nekaj časa gospodična Skuderska, da se predrznost izvaja tako daleč?“ —

Solnce je prijazno sijalo skozi okenske zastore iz fine rudeče svile in tako se je pripetilo, da so se diamanti na mizi zasvetili v rudeči, krvavo-rudeči barvi. Zagledaje barvo pokrije si gospodična obraz in zapove Lujizi, naj spravi grozni kinč, na katerem se blišči kri umorjenih, na stran, da ga ne bode videla več. Lujiza zapre zapestnici in ovratnik v zabojček in meni, da bi bilo najbolje, ako bi se dragocenosti oddale

policijskemu ministru in bi se mu zaupalo, kako se je vršil cel prigodek z mladeničem in njegovim zabojčekom. Gospodična skoči pokonci in hodi nekaj časa molče po sobi semintja, kakor bi premišljevala, kaj naj stori. Kmalu potem zapove Ivanu, naj ji preskrbi nosilnico, v katerih so se v takratnem času dali nositi, kakor se danes vozijo, Lujizi pa, da naj jo obleče, ker hoče takoj k markizi Mentnonski.

Gospodična se je dala k markizi nesti ravno ob uri, ko je vedela, da jo najde samo v svojih sobanah. Zabojček je seveda vzela s seboj.

Kako se je markiza Mentnon začudila, ko je videla vstopivšo gospodično Skudersko, katera se je sicer vedno obnašala z največjo dostojnostjo, katera ji je pristojala kot starki, a je bila tokrat bleda, razburjena in je hodila sključeno in opotečih korakov.

„Za sveto božjo voljo, kaj pa se vam je pripetilo?“ kliče markiza in smilila se ji je reva, ki je komaj dosegla naslonjač in takoj sedla. Ko si je vendar nekoliko oddahnila, začela je gospodična pripovedovati, kako globoko so jo užalili in kako nesramno so zlorabili njen pol v šali izrečen izrek o ljubimeih in njihovi pesmi.

Markiza jo je z zanimanjem poslušala in ko je vedela vse, sodila je, da si gospodična prav nepotrebno dela več žalosti, nego je treba, da ne more zasmehovanje človeške sodrge nikdar raniti pošteno in pobožno dušo — naposled pa

je zahtevala, naj ji pokaže kinč. Gosposodična odpre zabojček in ga pokaže markizi, ki se ne more dovolj načuditi lepoti in krasoti diamantov in umetnemu zlatarskemu delu. Vzela je zapestnici in ovratnik v roke, stopila k oknu in gledala, kako so se žlahtni kamni bliščali v solnčnih žarkih, izpreminjali barve in kako umetno so bili posamezni deli zlate verižice izdelani in sestavljeni. Nakrat pa se obrne markiza k gosposodični in reče:

„Verjemite mi, gosposodična, da je to delo izvršil edino le Rene Kardilak! Samo on je v celem Parizu zmožen izdelovati take umetnosti.“

Rene Kardilak je bil res takrat najspretnější zlatar v Parizu, največji umetnik v svoji stroki, pa tudi največji čudak svojega časa. Bil je prej male kakor velike postave, toda širokoplečen, močen človek in čeprav je štel že petdeset let, vendar je bil še poskočen in gibčen kakor mladenič. Njegovo nenavadno moč je kazal tudi čokat obraz, debeli, nenavadno rudeči lasje so dajali možu nek poseben izraz. Ako bi Kardilak po vsem mestu ne bil znan kot največji poštenjak, odkritosrčen, nesebičen, brez zahrbtnosti, vedno pripravljen pomagati — njegov celo poseben pogled iz malih, globoko ležečih, zelenkastih očij bi ga bil lahko spravil na sum, da je zvit, prekanjen, mogoče celo hudoben človek. Kakor rečeno, Kardilak je bil v svoji umetnosti tako izurjen, kakor takrat nobeden drugi zlatar v Parizu, kakor bržčas sploh nobeden drugi zlatar

tedanje dobe. Naravo žlahtnih kamenov je tako dobro poznal in je znal ž njimi na svoj poseben način ravnati, da je vsak kinč, kateri je šel skozi njegovi roki, dobil celo drugo in veliko lepšo zunanost. Vsako naročilo je sprejel z nekim posebnim veseljem in je stavil ceno tako nizko, da ni bila z vrednostjo zlatarskega dela v nikakem razmerju. Ko je imel delo že v rokah, ni več miroval; dan in noč si ga slišal v svoji delavnici kljuvati in peketati, a ko je bilo delo že skoraj izgotovljeno, in se mu ni ta ali ona oblika dopadla, vrgel je vse zopet v posodo in na ogenj, da je zlato zopet raztopil in se dela zopet znovič lotil. Na ta način je bilo vsako njegovo delo dovršena umetnost, katera je vsakega naročnika navdajala z največjim začudejem. Samo težavno je bilo, ker se ni dalo od njega nobeno delo dobiti lahko. Tisoč in tisoč izgovorov je vedel, da je le zadržaval naročnika od tedna do tedna, od meseca do meseca. Zastonj je bilo, ako si mu za naglo izvršitev naročenega dela obljubljal dvakratno, trikratno ceno; za kolikor sta se bila prej pobotala, toliko je vzel in nič več. Kadar je prišlo že tako daleč, da ga je naročnik prisilil in mu je moral izročiti blago, bil je videti nevoljen, da, včasi tako razjarjen, da ni mogel jeze prikrivati. Kadar je moral oddati kinč, ki je bil vsled dela in tudi vsled biserov in žlahtnih kamenov vreden po tisoče in tisoče, bil je celo divji. Letal je po delavnici semintja, preklinjal

sebe, preklinjal kinč in sploh ves svet; v takih trenutkih je bil nesposoben za vsako delo. Kakor hitro pa je prišel kdo in mu rekel:

„Gospod Kardilak, ali bi mi ne naredili lep ovratni kinč za mojo nevesto — zapestnic za moje dekle itd.“ —

Takrat je obstal, pogledal naročnika s svojimi malimi očmi, začel si veselja drgniti roki in izpraševati:

„Kaj pa je? Kakšne kamne pa imate? Ali so lepi?“

In če je potegnil naročnik iz žepa kako škatljico, rekoč:

„Tukaj-le imam nekaj žlahtnih kamenov — kaj posebni niso — seveda v vaši roki —“

Kardilak mu ni dal toliko časa, da bi bil izgovoril, kar je hotel povedati; izdrl mu je škatljico iz rok, vzal iz nje žlahtno kamenje in čeprav niso bili posebno dragoceni, vendar jih je držal proti luči in klical:

„Oho — pravite, da so malovredni? — Ni res! — Lepi so, krasni so — le naj jih dobim v roko — bodete videli, kako jih bodem pre-naredil! In če vam ni mnogo za pest zlatnikov, pridejal še bodem nekaj kamenčkov, ki se vam bodo svetili v oči, kakor solnce!“

Naročnik je potem navadno rekel:

„Naredite, kakor vam je drago, mojster Kardilak — bodem že plačal, kolikor zahtevate!“

Brez razlike, ali je bil mož meščan, ali plemenitaš s kraljevega dvora, padel mu je zlatar okoli vratu, ga veselo poljubil in trdil, da je zopet srečen in bode delo v osmih dneh izgotovil. Potem je hitel domu in se premnogokrat v naglici še poslovil ni; prvi pot je bil v delavnico, začne peketati in trkati in nabijati in v osmih dneh je bil predmet prav po mojstersko dovršen. Toda kakor je prišel lastnik ponj, plačal delo in stroške in bil vesel nizke cene, hotel imeti naročeno reč, postal je Kardilak siten, jezen, da, celo surov.

„Pomislite vendar, mojster Kardilak, jutri obhajam poroko!“ trdil je ta ali oni.

„Kaj me briga vaša poroka — pridite v štirinajstih dneh in vprašajte zopet.“

„Saj vem, da je kinč gotov! Tukaj je denar, a kinč moram že danes imeti in sicer na vsak način.“

„A jaz vam rečem, da se mora na kinču še eno ali drugo prenarediti in da ga torej danes ne dam in sicer na vsak način ne!“

„In jaz vam rečem, da bodem, ako mi ne daste kinča in če plačam dvakrat toliko, kolikor ste zahtevali — da bodem šel k policijskemu ministru in kmalu me bode videli v posebni družbi, katera vam pa nikakor ne bode ugajala.“

„Torej — naj vas pa sam satan ščiplje s sto žarečimi kleščami in naj obesi na ovratni kinč takoj po poroki tri stote teže, da se vam nevesta zadavi!“

Po teh besedah je zlatar ženinu vtaknil kinč v žep, zgrabil ga s svojo trdno roko pod pazduho ali za ramo, kakor se mu je v naglici zdelo ravno primerno, odprl je duri in ga vrgel po stopnjicah, da se je revež kar kotal navzdol; nato je še gledal pri oknu ven in se kakor satan smejal, ako je videl, da si je revež držal robec pred nos, s katerim se je najbolj opiral pri padcu, tako da se mu je kri vlila iz njega; ako pa je na zrak postavljeni ženin krevljal s pohabljenom nogo domu, dopadlo se je zlatarju čudaku to še bolj in glasno se smeje oponašal je ponesrečenca in kobical in krevsal po sobi semintja.

Zelo čudno, neraztolmačljivo je bilo tudi to, da je Kardilak premnogokrat z velikim veseljem prevzel kako imenitnejše delo, bil ves vnet in očaran — a nakrat je začel naročnika prositi, naj ne da pri njem tega dela izvršiti, naj odtegne naročilo in ves razburjen ga rotil pri vseh svetnikih in svetnicah v nebesih, jokal in prosil in bil ves obupan, ako ni hotel dotičnik odstopiti. Mnogo je bilo veljavnih mož, katere je spoštoval kralj ali jih častilo ljudstvo, katerim pa ni hotel Kardilak narediti niti najmanjše reči in naj bi mu bili dali za kako malenkost iz njegovih rok celo premoženje. Nekoč je padel pred kraljem na kolena in ga prosil, naj bode tako milostljiv in naj ne da — ničesa delati pri njem. Ravno tako tudi ni hotel delati za markizo Mentnon

in jo je nekoč ostro zavrnil, ker bi bila rada dala pri njem delati prstan, katerega je menila podariti neki visoki osebi. —

„Stavim bogve kaj,“ rekla je torej markiza gospodični Skuderski, ko je ogledovala krasen kinč, „stavim polovico svojega premoženja, da ne dobim Kardilaka, tega norčavega ali nad vse spretnega čudaka semkaj in naj mu tudi naročim, da hočem le vedeti, komu je on naredil ta kinč, on si bode namreč mislil, da ga hočem z zvijačo privabiti k sebi, a ne bode prišel, ker noče zame delati. Kakor se mi dozdeva, pojenjuje v zadnjem času njegova trdovratnost; kakor sem slišala, dela zdaj marljivejše od prej in daje predmete takoj, kakor jih je obljubil dovršiti. Seveda popolnoma se ne more zatajiti in gleda jezno v stran, kadar daje kinč kupcu.“

Gospodična Skuderska pa si je vedela pomagati. Prej ko prej bi se bila rada iznebila dragocenega darila in zato je svetovala, naj se možu čudaku naroči, da ni zanj nikakega dela, ampak da ga rabijo samo za oceno nad vse lepih briljantov.

Markiza ji je pritrdila. Poslala je po Kardilaka. Prišel je izvanredno naglo in je vstopil radoveden v sobo. Ko je zapazil gospodično Skudersko, bil je skoraj nekoliko osupnjen in se kakor v pozabljivosti tej prej poklonil in ne — kakor zahteva olika — hišni gospej. Bil je popolnoma kakor iznenaden. Potem se je še priklonil mar-

kizi. Ta naglo vpraša, ali je ta kinč njegovo delo, ki se blesti na mizi? Kardilak komaj pogleda kinč, a ga že pograbi in ga, gledaje markizi srpo v oči, shrani v zabojček, ki ga naglo zapre. Nato postavi zabojček nazaj na mizo in ga kakor v jezi potisne precej močno od sebe.

Zdaj se mu prikaže na čokatem, širokem, rudečem obrazu zoprn nasmeh:

„Res, milostljiva gospa, človek bi moral slabo poznati delo zlatarja Reneja Kardilak, ako bi mislil, da je na svetu še kateri zlatar, ki bi znal izdelati lepši in umetnejši kinč. Seveda je to moje delo.“

„Tedaj pa povejte,“ sili markiza vanj, „za katero osebo je bil ta kinč narejen?“

„Za sebe sem ga naredil, samo za sebe!“ odgovori zlatar in nadaljuje, ko vidi, da sta se gospodična in markiza začudeni pogledali in odmajali z glavama:

„Da, res je — samo za sebe sem naredil ta kinč. Zdi se vam seveda čudno, pa kakor sem rekel, tako je tudi res. Samo radi lepega dela sem si izbral svoje najlepše kamenje in z veseljem do umetnosti sem delal veliko marljivejše in umnejše, nego kdaj prej. Kinč sem imel v svoji delavnici shranjen in nekega dne mi je izginil, a brez vsakega sledu. Nisem ga mogel več najti.“

„Hvala Bogu!“ izvzklikne gospodična Skuderska in oči se ji zasvetijo veselja; brž skoči

kvišku in kakor mlado dekle prihiti k zlatarju, položi mu roki na ramo in nadaljuje: „Sprejmite, mojster Rene, vašo lastnino, katero so vam hudobneži ukradli.“

Gospodična je zdaj natančno pripovedovala, na kak način je dobila kinč. Kardilak jo je zvesto poslušal, a ji ni niti enkrat pogledal v obraz; oči je imel med njenim pripovedovanjem uprte v tla. Samo včasih je kaj zamrmral in z medklici, kakor: „Hm! — tako! — Aj, aj! — Hoho!“ je kazal, kako zanimivo mu je gospodičino pripovedovanje; tudi roki ni držal mirno, ampak ji je zdaj sklepal pred trebuhom, zdaj zadi na hrbtu, zdaj jih zopet povetil, a si v prihodnjem trenutku že zopet gladil ali lice, ali pa brado.

Ko je Skuderska bila s pripovedovanjem gotova, bilo je videti, kakor bi se zlatar boril s posebnimi mislimi, ki so mu prišle v zadnjih trenutkih in mu niso dale miru; bilo je spoznati, da ne more ž njimi priti do ugodnega zaključka. Zdaj si je drgal čelo, zdaj je globoko izdihoval, zdaj si je potegnil z roko črez oči, a zdaj zopet bi se bil skoraj razjokal. Naposled je vzel zabojček, pokleknil pred gospodično na tla in rekel:

„Vam, blaga gospodična, je usoda namenila ta dragoceni kinč. Da — zdaj med vašim pripovedovanjem sem še le prišel do spoznanja, da sem med delom mislil na vas in sem delal ta kinč za vas. Ne odklonite ga torej, ampak ga milostno sprejmite, kajti delo je tako umetno,

da že dolgo časa nisem izvršil kaj sličnega. Veselilo me bode, ako ga bode te hoteli nositi.“

Gospodična se ljubeznjivo nasmeji in meni:

„Oh, kaj vendar mislite, gospod mojster! Meni nikakor ne sodi, da bi se zdaj na svoja stara leta tako dragoceno okinčavala! — Sploh vas pa ne morem umeti, čemu bi me vi tako bogato obdarovali? — Ah, mojster Rene, ako bi bila tako lepa, kakor je markiza Fontanzé in tudi bogata, tedaj bi hotela imeti te dragocenosti in vi bi jih ne dobili več nazaj — toda kaj mi hočete krasni zapestnici, ako pogledam svoje vele roke in kaj mi hoče ovratnik, ako moram svoj vrat imeti vedno zakrit?“

Kardilak je bil medtem vstal in je rekel ves razburjen in z divjim pogledom, držé zabojček od sebe:

„Usmilite se me, gospodična in vzemite dar, katerega vam ponujam. Vi mi ne verjamete, kako globoko spoštovauje čutim do vas in kako visoko cenim vaše zasluge in vaše lepe čednosti. Vzemite moj dar samo zato, da vam lahko pokažem, kako visoko vas cenim — da spoznate mojo naklonjenost!“

Ker pa se je gospodična še vedno branila, vzame markiza Mentnonska Kardilaku zabojček iz rok in reče:

„Za božjo voljo, Skuderska, čemu govorite vedno o vaši visoki starosti? Kaj naju brigajo visoka leta? — In se ne obnašate tako, kakor

mlado, sramežljivo dekle, ki bi rado seglo po ponujanem sladkem sadju, a bi to storilo le tedaj, ako bi mu ne bilo treba rabiti roke in prstov. — Ne odklonite mojstru zlatarju njegovo darilo in sprejmite ga. Vi dobite zastonj nekaj, kar bi tisoč in tisoč drugih ljudij rado doseglo, a jim je vse zastonj in naj bi ponujali mojstru cela premoženja in ga povrh še na kolenih prosili grofi in knezi.“

Gospa markiza je med svojim govorom potisnila zabojček v roko, da ga je morala sprejeti. Zlatar je postal kakor blažen; padel je pred Skudersko na kolena, poljubil ji roko, obleko — izdihoval je — stokal — jokal in ihtel — skočil pokonci — bežal kakor blazen proti durim, prevrgel stole, mizo, da je porcelan zropotal po tleh in je brez poslavljenja izginil.

Vsa prestrašena je klicala gospodična:

„Za sveto božjo voljo, kaj pa je človeku?“

Toda markiza, danes izvanredno dobre volje in skoraj hudomušna, kar ji sicer ni bilo v naravi, zasmeji se glasno in trdi:

„Glejte, glejte, gospodična! Še celo srečo imate! Mojster Kardilak je popolnoma zaljubljen v vas in zdaj začne prav po šegi galantnih ljubimcev naskakovati z bogatimi darili vaše sree.“

Gospa Mentnon je svojo šalo razvijala še dalje in je opominjala staro gospodično, naj ne bode preveč neusmiljena napram zbeganemu ljubimcu in zadnja, ki je bila itak vedno dobro-

voljna, pritrdila je markizi, dostavila še marsičesa šaljivega in obe sta se na račun čudaka zlatarja zabavali prav dolgo.

Ko je gospodična vstala in se pripravljala, da se poslovi pri markizi, postala je vendar nakrat zelo resna, kakor je vzela zabojček v roko. Rekla je:

„In vendar, gospa markiza, nikdar ne bodem vesela kinča, katerega vzamem s seboj. Naj so se reči godile tako ali tako, vendar je bil kinč v rokah onih satanovih pomočnikov, kateri s satanovo pomočjo ropajo in morajo biti, kakor kažejo vse okoliščine, ž njim v tesni vezi. Mraz me pretresa, ako se spomnim krvi, katera je bila vsled teh dragocenosti prelita. — Pa tudi zlatarjevo obnašanje me straši, ker je že več kot sumljivo. Ne morem se ubraniti temne slutnje, da se za celo zadevo skriva nekaj strašnega, nekaj groznega in skrivnostnega. In vendar ne morem niti slutiti, kje tiči skrivnost in na kak način bi naj spravila poštenjaka zlatarja, ki je vzgled dobrega, pobožnega državljana, v zvezo s hudobci, ki more in ropajo po našem lepem Parizu. Toliko pa je gotovo, da nikdar ne bodem nosila kinča, čeprav je zdaj moja lastnina.“ —

Po tem dogodku je minilo več mesecev. Po naključju se je pripetilo, da se je gospodična Skuderska nekoč peljala v stekleni kočiji skozi mesto; kočija je bila vojvodinje Montanzijé. Ker so pa za takratno dobo bile te lepe kočije nekaj

celo novega, trlo se je ljudstva po ulici, kjerkoli se je pokazal kak tak voz. Gospodična sliši nakrat med množico jezne klice, kletvice in rotenje in zapazi, kako si mlad mož s silo nareja prostor in se rije proti vozu. Ko se popolnoma približa, vidi gospodična bled, žalosten mladeniški obraz, ki jo je meril z ostrimi pogledi. Nepremično ji je mladenič zrl v obraz, suval s pestmi in lakti in se ril naprej, dokler ni došel do kočije, odprl duri, vrgel stari gospodični listič v krilo in se med vednim suvanjem in ruvanjem izgubil v množici. S krikom je Lujiza, ki je spremljala svojo gospodično, omedlela v kočiji. Gospodična bi bila rada ustavila kočijaža, toda v hrupu je ni slišal in je bil z bičem po konjih.

Naposled se je Lujiza vendar zopet zavedla in s plahimi pogledi gledala okrog. Tresla se je po vsem telesu in bila blede kakor zid.

„Mati božja! Kaj je le hotel blede mladenič? — Ah, on je bil tisti, kateri vam je takrat v tisti strašni noči prinesel zabojček!“ Lujiza je s težko silo izgovorila te besede.

Gospodična Skuderska je pomirila prestrašeno revo, rekoč, da se ni sploh nič hudega prigodilo in da je treba edino le prebrati listič, katerega ji je mladenič vrgel v krilo. Brž razgrne list in začne brati:

„Hudobna usoda, katero bi Vi lahko odvrnili od mene, tira me v prepad! —

Rotim Vas, kakor bi rotil sin svojo mater, katere ne more zapustiti, ker jo preveč goreče ljubi in spoštuje, da spravite kinč, ovratnik in obe zapestnici, nazaj k mojstru Reneju Kardilak. Spravite ga na lep način, naprimer ako zahtevate, naj vam na njem to ali ono popravi. Vaš blagor, Vaše življenje je odvisno od tega koraka. Ako ne storite tega do pojutršnjega dne, primorate me, da pridem v Vaše stanovanje in se pred Vašimi očmi usmrtim!“

„Zdaj vem gotovo“, meni Skuderska, ko je na glas prečitala list in tako Lujizo seznanila z njegovo vsebino, „da mi blede mladenič nikakor ne streže po življenju in naj je res tudi pri tropi onih hudodelcev, ki ropajo in morijo po Parizu. Ako bi mu bilo ono usodno noč mogoče govoriti z menoj, kdo ve, kake tajnosti bi mi bil razkril — tajnosti, katerih sama zdaj na noben način ne razkrijem in o katerih niti najmanj ne morem imeti ta ali oni sum, ki bi me spravil na pravi tir. Naj pa bode že, kakor hoče — storila bodem tako, kakor se v pismu zahteva od mene. Storim pa zahtevano tem rajši, ker se hočem iznebiti kinča.“

Druzega dne je že hotela gospodična Skuderska iti s kinčem k zlatarju. Bilo je že opoldne, ko dobi vabilo, naj pride k vojvodinji Montanzijé; na ta način — ker se ni upala vojvodinji zameriti — je odložila svoj obisk na drugo jutro.

Nek poseben nemir je navdajal Skudersko. Bledi mladenič ji je bil vedno pred očmi in iz davne preteklosti se ji je dozdevalo, kakor bi bila ta obraz že videla kdaj. Čeprav je imela lahko spanje, a še to spanje so ji motile strašne sanje; vedno se ji je dozdevalo, kakor bi bila lahkomišno, da, kaznjivo ravnala, ker je zamudila zgrabiti za roko, katero ji je blede nesrečnež môlel nasproti; dozdevalo se ji je, kakor bi se bil blede mladenič po njeni krivdi pogreznil v globok prepad in kakor bi ravno ona bila lahko preprečila kak nesrečen dogodek, kako krvavo dejanje.

Že zjutraj prav zgodaj se je gospodična oblekla in se je peljala z zaboječkom in dragocenostmi, ki so bile v njem, k zlatarju Kardilaku. Proti ulici, v kateri je stanoval zlatar, vrelo je ljudstvo v gostih trumah, zbiralo se pred zlatarjevimi duri — kričalo, divjalo, razsajalo — hotelo po vsej sili v hišo, tako da je policija imela mnogo dela, ako je hotela red vzdržavati le za silo. V divjem hrešču in preklinjanju si slišal tudi besede:

„Raztrgajte, ubijte prokletega morilca!“

Naposled se prikaže policijski poročnik Degroa z mnogo policisti in naredi ulico skozi razgrajajočo in tesno natlačeno množico. Velike duri zlatarjeve hiše se odpro in prikaže se mlad človek, uklenjen v težke verige; policija ga tira z veliko silo naprej.

V istem trenutku, ko pade gospodična Skuderska skoraj pol mrtva na tla in skoraj omedli strahu in nenavadnega prizora, zasliši glasen stok in jok.

„Naprej, dalje — le še naprej!“ zapove svojemu vozniku, kateremu se naposled vendar posreči pripeljati voz pred Kardilakove duri. Tukaj zapazi gospodična poročnika in pred njegovima nogama na kolenih lepo, mlado dekle, pol oblečeno, z razčesanimi lasmi, katerega obraz je kazal divjo obupanost in strah. Objemalo je poročnikovi nogi in je kakor v smrtnih bolečinah kričalo z močnim in visokim glasom:

„On je vendar nedolžen, oh — nedolžen je!“

Zastonj se Degroa trudi, zastonj se nape-njajo okoli stoječi policisti, dekle se ne da dvigniti in s silo ne odstraniti. Naposled pristopi okoren velikan, zgrabi z močnima rokama dekle, potegne jo z veliko in nenavadno silo od poročnika proč, a ker se skoraj izpotakne, izpusti dekle, da to pade, z glavo udari ob kamenit prag in brez glasu — polmrtvo obleži na cesti.

Skuderska ne more dalje gledati surovega prizora.

„Za sveto božjo voljo! Kaj pa je? — Kaj se je vendar prigodilo?“

To glasno zaklicavši skoči iz voza na tla. Ljudstvo, ki jo je dobro poznalo, naredi ji zadovoljno prostor. Ko vidi gospodična, kako več

milosrčnih žen deklico dvigne in jo posadi na prag, ji z mrzlo vodo drga čelo, stopi pred poročnika in ponovi svoje vprašanje.

„Zopet se je pripetilo nekaj groznega!“ odgovori ji policijski poročnik Degroa. „Rene Kardilak je mrtev. Nocoj ponoči je bil zaboden in njegov pomočnik Tomaž Bruson je morilec. Ravno so morilca odvedli v ječo.“

„In to dekle?“ vpraša Skuderska dalje.

„Dekle je zlatarjeva hči Magdalena,“ odgovori poročnik. „Morilec je bil njen ljubimec; dekle pa se joče, kriči in tarna, da je Tomaž nedolžen, popolnoma nedolžen. Bržčas ve ona nekaj o hudodelstvu in moja dolžnost je, da jo spravim v zapor.“

Ravno je začelo sedaj dekle zopet rahlo dihati, toda glasu ni moglo izgovoriti in tudi gibati ne; kakor mrtvo je ležalo z zaprtimi očmi na tleh in okoli stoječi niso vedeli, ali bi jo naj nesli v hišo, ali bi ji naj še pomagali, da bi se popolnoma zavedla. Globoko ganjena je gledala Skuderska na ubogo dekle in solze so ji zalile oči; stresla se je pri misli na policijskega poročnika in njegove surove pomagače. Iz prvega nadstropja so se slišali težki koraki; prinesli so mrtvo telo zlatarja Reneja Kardilaka. Po kratkem premisleku reče gospodična:

„Jaz vzamem dekle s seboj! Vse drugo pa vi, gospod Degroa, preskrbite!“

Med ljudstvom se je slišalo mrmranje, v znamenje, kako se ljudstvu dopada ta odredba. Žene dvignejo deklico in jo ponesejo v gospodičin voz, zahvaljuje se dobrosrčni dobrotnici. Seronu, najimenoitnejšemu pariškemu zdravniku takratne dobe, se je posrečilo spraviti deklico zopet k zavednosti; več ur je bila ležala kakor mrtva. Kar pa ni storila zdravniška pomoč, to je dovršila Skuderska, ki je z zdravili upanja na boljšo bodočnost zdravila ranjeno srce. Dobrodejni tok solz je naposled olajšal dekliško dušo vsaj toliko, da je lahko v kratkih odstavkih pripovedovala dogodek pretekle noči.

O polnoči jo je vzbudilo rahlo trkanje na duri. Klical jo je očetov pomočnik Tomaž, rekoč, naj se hitro obleče za silo in pride v delavnico, ker oče umira. Prestrašena je skočila iz postelje in odprla duri. Tomaž je bil blede in poten, da mu je mrzel pot lil po obrazu; v tresoči levi roki je držal luč in ji svetil k delavnici. Na smrt prestrašena mu je sledila. Oče je ležal na tleh, gledal s steklenimi očmi in stokal v smrtni sili. Jokaje se je vrgla na očeta in tukaj je videla, da ima srajco na prsih krvavo. Tomaž jo je potegnil od očeta, razgrnil krvavo srajco, umil rano na levi strani prs, namazal jo z ranocelnim balzamom in jo potem obvezal. Medtem se je oče zavedel; nehal je stokati in je njeno in Tomaževo roko sklenil in ju močno stisnil. Oba sta pokleknila pred očeta. Ta pa se je z glasnim

vzklikom, rezkim glasom, dvignil, pa kmalu zopet padel nazaj in izdihnil svojo dušo. Oba sta začela jokati in tarnati. Tomaž je jel pripovedovati, da ga je oče nagovoril, naj ga spremlja na potu, ki ga je imel ponoči opraviti. V njegovi navzočnosti ga je nekdo zabodel. Ker ga ni hotel pustiti na ulici, vlekel ga je s svojimi zadnjimi močmi v hišo; niti mislil si ni, da bi znal mojster biti na smrt ranjen. Kakor hitro se je začelo daniti, prišli so hišni soprebivalci v sobo, kamor jih je privabil glasen jok. Oba mlada človeka so našli še klečati pred mrtvim mojstrom; bila sta oba popolnoma obupana.

Nato je nastal trušč in krik, policija se je prikazala in je Tomaža odgnala v zapor, rekoč, da je on morilec svojega mojstra. Magdalena je s solzami v očeh opisovala pobožnost, zvestobo in lepe čednosti svojega ljubljenca Tomaža. Pripovedovala je, kako je ljubil njenega očeta, kako je tudi ta njega nad vse rad imel in si ga sam izbral za zeta in naslednika, čeprav je prišel s praznimi rokami k hiši, kako je zvesto in dobro pomagal pri delu, bil uljuden in postrežljiv in vsega spoštovanja vreden človek.

Vse to je Magdalena pripovedovala z največjo vnemo in je končala :

„Ako bi bila zraven in na lastne oči videla, da bi Tomaž porinil očetu bodalo v prsi, vendar bi tega ne vrjela in bi bila prepričana, da me

slepi in vara edino le satan. Tomaž ni zmožen izvršiti takega krvavega hudodelstva!“

Gospodična je bila globoko ganjena in ker je dekletu vrjela, da bi znalo govoriti resnico, jela je poizvedovati o mojstrovem in pomočnikovem razmerju. Ljudje so ji vse potrdili, kar je povedala Magdalena. Domačini in sosedi so enoglasno hvalili Tomaža kot vzor pobožnega, mirnega, zvestega in delavnega človeka in nihče ni vedel o njem kaj slabega. Vendar je vsak pokimal z glavo in dvignil rameni, ako je bil vprašan, kako sodi o krvavem hudodelstvu, rekoč, da je v celi zadevi nekaj tajinstvenega, nerazumljivega.

Tomaž je pred sodnijo trdno zanikaval, da bi bil on umoril mojstra. Trdil je, da je bil mojster ob njegovi navzočnosti na ulici napaden in zaboden, a on ga je še živega z veliko silo zavlekel v delavnico, kjer je potem umrl. Trdil je torej tako, kakor je bila pripovedovala Magdalena svoji dobrotnici.

Gospodična Skuderska je vedno in vedno poizvedovala in vsaka malenkost se ji je zdela važna. Natančno je popraševala, ali sta se mojster in njegov pomočnik kdaj prepirala in ako ni morda Tomaž tihe in nagle jeze, katera včasi človeka tako nadvlada, da se da zapeljati k dejanju, ki izključuje človeško voljo in človeški razum. Čim bolj pa je Magdalena zagovarjala svojega ženina in njegove lastnosti, tem bolj je bila njena dobrotnica prepričana o nedolžnosti

toženega Tomaža. Način, kako srečno in vzajemno je živela zlatarjeva družina, je pri Tomažu izključil vsak namen k grozodejstvu. Čemu bi naj on bil dvignil bodalo in ga zasadil v prsi svojega mojstra? Ali bi ne bil izprevidel, da si s takim dejanjem izpodkoplje srečo?

Tomaž je ubog, res — ali on je spreten. Posreči se mu, da si pridobi naklonjenost najslavnejšega mojstra v svoji stroki, zaljubi se v njegovo zalo hčerko, mojster mu ljubezni ne zabranjuje, ampak še pospešuje, sreča in blagostanje se mu kažeta v dogledni daljavi in pot do njiju mu je prosta in brez ovir.

In če bi bila slepa jeza omamila vsako razsodnost v mladem možu in bi bil res dvignil jeklo, da zabode očeta svoje zaročenke — ali bi se potem mogel pred sodnijo toliko hliniti? Ali bi se mogel delati tako nedolžnega?

Trdno prepričana, da je zaprti Tomaž nedolžen, sklenila je gospodična Skuderska, da ga hoče na vsak način rešiti. Ako ga obsodijo, mu je smrt gotova. Dozdevalo se ji je, da bi bilo najbolje, ako bi najprej šla k sodnijskemu predsedniku, predno ji bode treba prositi kraljeve milosti. Predsedniku je hotela razložiti vsa dejstva, ki so merila na Tomaževo nedolžnost. Na ta način je hotela ganiti prvega sodnika, da bi potem ta blagodejno uplival na ostale sodnike.

Sodnijski predsednik je sprejel priprošnjico z ono spoštljivostjo, katera pristoja osebam, ki

uživajo tudi pri kralju najvišje spoštovanje. Mirno je poslušal, kar mu je pripovedovala o groznem dejanju, o Tomaževih ljubimskih in življenskih razmerah, o njegovem značaju in sploh hvalevrednih čednostih.

Ko je gospodična upehana prenehala dolgi in prepričujoči govor in si obrisala solzne oči, začel je sodnijski predsednik:

„Popolnoma razumem vaše dobrotljivo srce, ki je voljno vedno in povsodi pomagati, kjer mu je le mogoče in ki v svoji dobrotljivosti prav rado verjame besedam mlade, zaljubljene deklice. Gospodična, vi sodite, da ni mladenič zmožen groznega hudodelstva, kakor je uboj poštenjaka zlatarja. Mi sodniki seveda smo celo drugačni, ker moramo vajeni biti, hinavščini premnogokrat potegniti krinko raz lice. Kako se razvija cela kriminalna obravnava, ne povem. Gospodična, kar storim, storim kot uradnik -- storim svojo dolžnost in se malo brigam, kaj sodi svet o meni. Toda v vaših očeh nočem biti pošast, surovež poln neusmiljenja in trdosrčnež skrajne vrste. Naj vam torej v nekaterih besedah razložim krivdo mladega hudodelca, kateri je, hvala Bogu! vendar enkrat prišel pravici v pest. Kdor je bistrega uma, bode zametoval dobrosrčnost, katera vam prav dobro pristojna, katera bi pa meni ne delala časti.

Zjutraj so našli Reneja Kardilak mrtvega in sicer umorjenega z bodalom, katero mu je

hudodelec zasadil v prsi. Nihče ni pri njem bil razun pomagača Tomaža in hčerke Magdalene. V Tomaževi čumnati so našli krvavo bodalo, katero je popolnoma sodilo v rano. Tomaž je trdil in še zdaj trdovratno trdi:

„Kardilaka je eden napadel na ulici in ga pred mojimi očmi zabodel z bodalom.“

Jaz ga vprašam dalje, ali je morda dotičnik hotel mojstra oropati?

„Ne vem!“ mi da kot odgovor.

„Saj si vendar ti šel ž njim, čemu nisi moža branil pred morilčevo roko? Čemu nisi morileca zgrabil ali vsaj klical na pomoč?“

„Bil sem petnajst ali dvajset korakov oddaljen od mojstra, ki je šel pred menoj.“

„In čemu si šel tako daleč zadi? Čemu nista šla skupaj?“

„Mojster je hotel tako.“

„Kaj pa je imel mojster tako pozno opraviti na ulici?“

„Tega ne morem in ne smem povedati.“

„Saj drugikrat ni nikdar šel čez deveto uro zvečer iz hiše?“

In glejte, gospodična, pri tem vprašanju mladenič ne da odgovora, prestrašen je, zdihuje, joče se in prisega pri vseh svetnikih in svetnicah, da je dotično noč bil mojster res na ulici in da je dobil tamkaj svojo smrtno rano. Zdaj pa pazite, gospodična. Celo gotovo je dokazano, da mojster dotičnega večera ni bil na ulici in

je ta trditev mladega morilca laž. Duri namreč imajo močno in težko ključavnico, ki pri zapiranju in odpiranju močno škrtata in tudi duri se odpirajo, da se sliši škrtanje po vsej hiši. Policija se je z lastno skušnjo o tem prepričala. Spodaj v pritličju pa in sicer popolnoma pri durih stanuje stari Klaudij Patru s svojo strežkinjo, ki je sicer že blizu osemdeset let stara, toda še precej živahna in brhka. Ta dva človeka sta dobro slišala, kako je prišel mojster ob devetih po stopnjicah k durim, jih z močnim ropotom zaprl in šel potem nazaj v svoje prvo nadstropje; po zapiranju duri se je dalo lahko spoznati, da je kmalu potem šel v svojo spalnico. Gospod Klaude ponoči nima spanja, kakor se to rado godi starim ljudem. Tudi takrat ni celo noč zatisnil očesa. Bilo je ob poldesetih, ko je postrežnica šla z lučjo v kuhinjo, prinesla neko knjigo, se v sedla k mojstru Klaudeju in mu jela čitati; Klaude pa je hodil po sobi semintja, da bi se izmučil in ložje našel spanje; včasih se je vsedel v naslonjač. Do polnoči je bilo vse mirno. Nakrat pa se zaslišijo v prvem nadstropju trdi koraki, nekaj težkega pade na tla in takoj potem se čuje zamolklo stokanje. Oba stara človeka popade groza in strah. Tresla sta se kakor šiba na vodi in slutila nekaj strašnega. Ko je napočil dan, se je izvedelo, kaj se je zgodilo ponoči.

„In vendar,“ pretrga mu gospodična Skuderska besedo, „kako si morete misliti, da bi

mladenič pri svojih razmerah, katere sem vam orisala na dolgo in široko, storil to hudodelstvo?"

„Hm, hm!“ odkašlja si sodnik, „mojster Kardilak ni bil ubog. Imel je mnogo žlahtnih kamnov.“

„Ali bi pa ne bila vsega bogastva dobila njegova hčerka in ž njo tudi Tomaž?“ ugovarjala je Skuderska.

„Vi celo pozabite, da bi bil Tomaž še le postal zlatarjev zet. Morda bi se bil moral v dedščini deliti, ali pa za druge moriti.“

„Deliti in za druge moriti!“ čudila se je gospodična Skuderska.

„Bodi vam povedano,“ razlagal je sodnijski predsednik dalje, „da bi bil Tomaž že davno djan ob glavo, ako bi ne bil v zvezi z grozodejstvi, ki so se godila skoraj dan na dan po Parizu. Tomaž je namreč celo gotovo ud one proklete zveze, katera si brije norce in zasmehuje vso pazljivost, ves trud in vse poizvedovanje policije in sodnijskih organov. Na varnem in nekaznovana je dozdej delala zveza na svojem s krvjo politem polju. Po Tomažu bode vse — mora vse jasno postati. Rana, katero je dobil stari mojster, je popolnoma podobna onim, na katerih so dozdej vsi umorjeni izkrvaveli. In — glejte — odločilno je tudi to, da so od tega časa ponehali vsi umori, odkar smo zaprli Brusona in nikomur se ni zgodilo več kaj žalega in nihče ni bil oropan. Zdaj so ceste in ulice ponoči ravno

tako varne, kakor podnevi. To je znamenje, da je Tomaž Bruson bržčas — ali celo gotovo glavar morilne in ropajoče čete. Res se brani izpovedati resnico in taji, kolikor more, toda sodnija ima sredstva, s katerimi mu bode prišla do živega in ga prisilila, da bode priznal svoje in hudobije svojih ničvrednih prijateljev in tovarišev.“

„In kaj bode z Magdaleno,“ vpraša gospodična Skuderska, „kaj bode z nedolžno golobico?“

„Oj, oj!“ nasmeji se La Renij prav strupeno, „kdo pa more trditi na prvo besedo, da morda ona ni v zvezi? Ona ne pretaka solz za očetom, ampak objokuje le svojega ujetega ljubimca in se boji, da bi mu ga znala sodnija usmrtiti.“

„To ni mogoče!“ vzklikne gospodična. „Kako naj bi to dekle ne pretakalo solz za svojim očetom!“

„Odpustiti mi bodete morali,“ govori predsednik dalje, „ako vam bodem bržčas vašo varovanko moral odvzeti in jo vtakniti v ječo.“

Gospodični Skuderski se je zdelo, kakor bi ji lasi vstajali vsled groznega suma. Dozdevalo se ji je, kakor bi ta trdosrčni mož videl človeku do dna srca, kakor bi zapazil v vsakem skritem kotičku umor in uboj. Vstala je.

„Bodite usmiljeni — bodite človeški!“ so bile edine besede, ki jih je mogla izgovoriti; zapiralo ji je sapo in zdelo se ji je, kakor bi jo nekaj držalo za vrat. Že je bila pri stopnicah,

do kamor jo je spremljal sodnijski predsednik La Renij — kar ji pride čudna misel.

„Bi mi li bilo dovoljeno obiskati nesrečnega Tomaža Brusona?“ vpraša naglo predsednika, postoji in se obrne.

Predsednik jo začuden pogleda, potem pa se nasmeji.

„Gotovo, gotovo!“ pritrди gospodični. „Le se sami prepričajte, ali je treba vrjeti notranjemu glasu bolj, nego istini, ki se je zgodila pred našimi očmi; prepričajte se sami o krivdi ali nekrivdi obtoženega Tomaža. Ako se ne bojite temnih in neprijaznih bivališč hudodelnikov in se vam ne studi gledati obraze najbolj zavrženih ljudij človeške družbe, dovolim vam, da si lahko skozi dve uri dobro ogledate naše jetniške prostore. Predstavili vam bodo Tomaža Brusona, katerega usoda vas tako zelo zanima in katerega bi radi naslikali očem izvedenega sodnika kot nedolžno jagnje.“

In res se ni dala stara in dobrosrčna Skuderska prepričati, da bi na podlagi predsednikovih razlogov Tomaž moral biti obsojen. Res so govorili vsi razlogi proti njemu in vsak sodnik bi bil v zadevi sodil kakor predsednik La Renij; pa slika domače sreče in zadovoljnosti, kakor jo je bila z živimi besedami naslikala Magdalena, bila je tako živa, da je presijala vsak hudoben sum in tako je Skuderska raji mislila, da je zadeva dobro prikrita tajnost in je v to poslednjo

veliko rajši vrjela, nego to, proti čemur se je vstavljalo vse njeno čuvstvovanje. Hotela je, naj ji Tomaž še enkrat pripoveduje dogodke one nesrečne noči in skušati, ali bi se vendar ne dalo priti za kako skrivnost po potu, katerega se sodniki nočejo posluževati, ker se jim morebiti zdi premalenkosten.

Prispevši v ječo so peljali Skudersko v veliko, svetlo sobano; ne dolgo potem je slišala rožljanje verig in korake, ki so se bližali durim. Bil je Tomaž Bruson. Toda kakor hitro so se duri odprle in se je jetnik prikazal na pragu, je stara gospodična omedlela.

Ko je prišla zopet k zavesti in se ozirala okrog, kakor bi iskala jetnika, ni bilo Tomaža nikjer več. Z nevoljo je zahtevala, naj jo odvedejo takoj na prosto in v njen voz, ker noče več niti ene minute bivati med temi zidovi.

Oh! Na prvi mah je spoznala, da je Tomaž Bruson tisti človek, ki je vrgel takrat v stekleno kočijo listič in ji nekaj tednov prej prinesel tudi zavojček z dragocenim kinčem.

Zdaj se ni dalo več dvomiti, da je predsednikov sum opravičen, da je Tomaž Bruson ud ropajoče in ubijajoče zaveze in je gotovo on tudi umoril svojega mojstra.

In Magdalena?

Gospodična je jela dvomiti nad celim svetom, ker jô njeno čuvstvovanje še nikdar ni tako bridko varalo, kakor tokrat, ko je morala vrjeti na sa-

tansko početje mladega hudodelca. Skuderski se je jelo v srcu roditi prepričanje, da je Magdalena v zvezi s krvavim dogodkom in pomalem se ji je zdelo to ali ono, kar je imela dozdej za dokaz čistosti in nedolžnosti, kot gotovo znamenje najgrše hudobije in priučenega zatajevanja, priučene hlimbe. Srce pretresujoče tarnanje in krvavo bridke solze so lahko tudi priučene; rodi jih pa lahko tudi smrtni strah, ker bode ljubimec moral plačati svojo hudodelstvo z lastnim življenjem, ker bode bržčas tudi njena glava zapadla rabljevi roki.

Z odlokom, da si hoče hinavsko kačo odstraniti iz svoje hiše — s tem odlokom je izstopila gospodična iz voza. Pri vstopu v sobo ji je padla Magdalena pred noge. Svoje lepe oči, kakor jih niti angelj iz nebes ne more imeti lepših, imela je obrnjene k svoji dobrotnici, a roki je sklepala nad prsi in jo prosila, naj ji vendar pomaga. Skuderska se je komaj vzdrževala in že je omahovala; naposled pa se vendar zbere in reče z resnim in mirnim glasom, kolikor ga je imela v oblasti:

„Beži od mene — in tolaži se, da bode morilca zadela kazen, kakršno si zasluži za svoje hudobno dejanje!“

Kmalu pa še pristavi:

„Devica Marija pa naj zabrani, da tudi na tebi ne bode najti madeža krvave soudeležbe.“

„Oh, zdaj vidim, da je zame vse izgubljeno!“ S tem vzklikom omedli nesrečno dekle in pade po tleh. Skuderska pokliče Lujizo in ji reče, naj skrbi za Magdaleno, sama pa se poda v sobo.

Skuderski se je dozdevalo, kakor bi ji bilo srce raztrgano. Želela si je, naj bi jo Bog vzel s tega sveta, o katerem bi najrajši ne bila nič več slišala. Nikakor ni bila s svojo usodo zadovoljna, ker ji je dala dočakati tako visoko starost in ji kazala svet v luči zvestobe in poštenosti, da naj zdaj v svojih sivih letih spozna bridko prevaro. Slišala je skozi duri, kako je Lujiza odstranila Magdaleno, ki je tiho izdihovala in tarnala:

„Oh — tudi ona — tudi njo so brezsrežneži pregovorili in varali! — Oh — jaz uboga reva — ubogi Tomaž!“

Glasovi nesrečnega dekleta so šli Skuderski kakor oster nož v srce in zopet se ji je jelo v prsih buditi nekaj, kakor upanje na neko skrivnost, za katero se pa morda vendar le skriva Tomaževa nedolžnost. V sili in boju z raznimi nasprotujočimi si čuvstvi zakliče Skuderska:

„Kateri peklenski duh me je zamotal v grozno prigodlo, katera je pripravna vzeti mi življenje!“

Istočasno vstopi v sobo sluga Ivan, bled in prestrašen, in javi, da čaka zunaj policijski poročnik Degroa, ki zahteva, naj ga gospodična sprejme. Kjer se je prikazal ta uradnik, tam so

takoj vedeli ljudje, da je prišel vsled kake obtožbe; torej si lahko tolmačimo, čemu se je Ivan tako prestrašil. Gospodična se obrne k zvestemu slugi, se milo nasmeji in meni:

„Kaj ti je vendar, Ivan?“

„Oh, za božjo sveto voljo,“ odgovori Ivan in se trese po vsem telesu, „Degroa — ta grozni Degroa se dela tako tajinstvenega in vendar nujnega, da je videti, kako že komaj pričakuje, da bi govoril z vami!“

„No“, reče Skuderska, „Ivan, privedi mi torej človeka, ki se ti zdi tako grozen, ki pa meni radi svojega obiska ne dela nikake preglavice.“

„Gospod predsednik La Renij me pošilja k vam,“ začne poročnik, stopivši v sobo, „in prosi, da mu izpolnite prošnjo in željo, radi kateri bi se ne obračal do vas, ako bi vas ne poznal radi vašega poguma in vaše dobrosrčnosti; obrača pa se sosebno zato do vas, ker upa, da mu boste pripomogli spraviti na dan Tomaž Brusonovo hudodelstvo. V vaših rokah je namreč zadnje sredstvo, ki nam zna pomagati iz zagate. Tomaž Bruson je namreč od tega časa, ko vas je videl v ječi, celo izpremenjen in kakor blazen. Nekaj časa je bilo videti, kakor bi bil hotel priznati krivdo, zadnji čas pa je zopet celo drugačen in prisega pri Kristusu Nazarenskem in vseh svetnikih in svetnicah božjih, da je nedolžen Kardilakovega umora in da je pripraven storiti smrt, katero si je zaslužil. Kakor boste

sami izprevideli, cenjena gospodična, kaže in meri ta zadnji pristavek o zasluženih smrti celo gotovo na druga grozodejstva in hudodelstva, katera je obtoženec zakrivil. Od naše strani pa je vse zastoj; ne moremo ga pripraviti k izjavi, čeprav smo celo grozili s torturo.*) Prosi in roti nas, naj mu dovolimo, da se sme z vami razgovoriti; vam, edino vam hoče priznati, kaj je zakrivil. Sprejmite torej hudodelca in radi dobre in pravične stvari bodite toliko ustrezni, da ga poslušate nekaj časa.“

„Tako torej,“ se začudi gospodična Skuderska, „jaz bi naj bila sodnji sredstvo in bi zlorabljala jetnikovo zaupanje s tem, da bi ga pomagala spraviti na morišče? Ne, gospod Degroa! In naj je Tomaž Bruson res hudobnež, naj je res morilec svojega mojstra, vendar ga nočem poslušati, ker se mi tako ravnanje ne zdi pošteno. Nič nočem slišati o njem. Ako bi mi on pripovedoval svoje ravnanje, zdelo bi se mi prav kakor spoved in tudi kakor spoved bi si hudodelnikovo izjavo pokopala v prsi in nihče bi od mene ne izvedel niti besedice.“

„Mogoče je pa tudi,“ zavrne jo Degroa s finim nasmehljajem, „da se bode vaše mnenje izpremenilo, ako bode slišali, kar vam bode Bruson pripovedoval. Ali niste sami prosili sodnijskega

* tortura je bilo trpinčenje jetnikov, iz katerih je v prejšnjih časih hotela sodnija izsiliti priznanje storjenega kaznjivega dejanja. Marsikateri je bil nedolžen, a je v sled prehudih bolečin priznal, čeprav ni bil ničesar kriv.

predsednika, naj ravna človeško? On ravna tako, kakor ste zahtevali od njega, ker hoče ustreči blazni Tomaževi želji. Na ta način stori zadnji korak, ki ga še lahko stori, predno se bode poslužil torture.“

Skuderska se nehote prestraši.

„Glejte,“ nadaljuje policijski poročnik, „glejte, častitljiva gospodična, sodišče ne zahteva od vas, da bi še enkrat stopili v žalostne jetniške prostore, kateri so vas zadnjič navdali s tako grozo, da ste omedleli. V tihi noči, brez tuje vednosti bodedo privedli Tomaža Brusona kakor prostega človeka v vašo hišo. Nihče ne bode poslušal — samo pazilo se bode nanj, da ne uskoči. Brez prigovarjanja vam naj po svoji volji prizna, kaj in kolikor hoče. Da se vam pa za svojo osebo ne bode treba bati, stavim svoje življenje. On govori o vaši osebi z neko posebno vnemo in prisega, da ga je edino nemila usoda pripravila tako daleč, da bode izgubil življenje, ker mu ni usoda dala o pravem času priložnosti govoriti z vami. Povrh vam je še tudi dano na voljo o Brusonovem pripovedovanju sodnji povedati le toliko, kolikor se vam bode zdelo prav. Kaj hočete torej še več? Ali vas more kdo prisiliti, več povedati, kakor hočete?“

Gospodična je zrla nemo in zamišljeno pred se. Nek notranji glas ji je veleval, da jo nadnaravna moč tira tako daleč in bode morala storiti to, k čemur jo prigovarja policijski častnik.

Začetek in razvoj skrivnostne zadeve sta bila taka, da je bila nehote zapletena v skrivnosti, katere bode mogoče edino le ona lahko razvozljala. Brez dolgega premisleka reče torej:

„Bog mi bode dal dovolj poguma in trezne razsodnosti. Pripeljite mi torej Tomaža, da govorim ž njim in slišim, kaj mi hoče povedati.“

Kakor takrat, ko je prinesel Tomaž zabojček, tako se je tudi nocoj ob polnoči potrkalo na duri gospodičine hiše. Ivan, ki je vedel, kaj pomeni trkanje, je odprl. Mrzel pot je oblil Skudersko, ko je slišala pozno odpiranje vrat, slišala tihe korake in zamolklo mrmranje, ki jo je podučilo, da se čuvaji razpostavljajo po vsej hiši.

Naposled se tiho odpro duri. Na pragu se prikaže Degroa, za njim pa Tomaž v lepi obleki in brez verig.

„Tukaj je Tomaž Bruson, častitljiva gospodičina!“ reče Degroa, se prikloni in zapusti sobo.

Tomaž pade pred Skudersko na kolena, dvigne proseč roki in potok solz se mu vlije po bledem obrazu. Skuderska ga nepremično gleda, a nenavadna bledoba je kazala, da ni tako mirna, kakor se dela. Res je bilo mladeničevo lice smrtno blede in vsled duševnih bolečin izpremenjeno, vendar se je iz njegovih oči zrcalila čista duša in zvesto mišljenje. Čim dalje je zrla Skuderska klečečemu mladeniču v obraz, tem bolj se ji je

vzbujal spomin na neko znano, ljubljeno osebo, na katero pa se ni mogla takoj razločno spomniti. Vsa bojazen jo mahoma zapusti in v prihodnjem trenutku je že pozabila, da kleči pred njo Kardilakov morilec. Z mirnim glasom, skozi katerega si slišal čuvstvo blagosrčnosti in naklonjenosti, ravno kateri glas je delal Skudersko povsod priljubljeno, reče gospodična:

„Torej, Tomaž, kaj mi imate povedati?“

Tomaž globoko vzdihne in reče:

„Oh, dobra gospodična, ali je ves spomin že izbrisan v vaši duši in se me nikakor ne spominjate?“

Skuderska ga dobro pogleda in meni, da vidi v njegovem obrazu nekaj znanih potez, katerih je bila nekdanj vajena pri kateri ljubljeni osebi, a da se ne more popolnoma spominjati na dotično osebo; tem potezam se ima on zahvaliti, da ga kot obtoženega morilca lahko gleda in mirno poslušša.

Tomaž skoči vidno užaljen kvišku, pogled se mu poostri in stemni, nato začne srpo gledati v tla in stopi za korak nazaj. Kmalu pa zopet pogleda Skudersko in reče:

„Ali ste res celo pozabili na Ano Šijot? Njen sin — deček Tomaž — katerega ste tolikrat pestovali, stoji pred vami.“

„Za sveto božjo voljo!“ vzklikne Skuderska, pokrije si obraz z obema rokama in se nasloni v naslanjaču nazaj. Imela je svoj uzrok,

da se je tako močno začudila, in ne le začudila, ampak tudi prestrašila. Ana Šijot je bila hči ubožnega meščana, katero je Skuderska vzela k sebi še kot malo deklico, katero je ljubila kakor mati hčerko in jo vzgojila s skrbjo in vnemo prave matere. Ko je deklica dorasla, našel se je lep in priden mladenič, z imenom Klavdij Bruson, kateri je deklico zasnubil. Ker je bil snubilec zelo spreten urar, kateri je gotovo lahko našel obilen kruh v Parizu in ker je Ana ljubila mladeniča, ni gospodična Skuderska dolgo premišljala in je privolila v rejenkino možitev. Mlada človeka sta srečno in mirno živela in kar je ljubimsko vez tem bolj vezalo, je bil lep in zal deček, ki je bil celo podoben svoji materi. Gospodična je imela zalega dečka neizmerno rada in ga je varovala po cele ure, po cele dni. In tako je prišlo, da se je mali Tomaž prav navadil na prijazno in dobro gospodično in mu je bilo naposled vseeno, ali je bil pri materi ali pri njej.

Minila so tri leta. Brusonovi sostanovniki so vsled kruhoborstva jeli poštenega moža obrekovati in mu odvrčati naročnike. Mož je bil prepošten in se ni znal braniti, ker je edino trkal na svoje znanje in svojo spretnost. Kruha je jelo nedostajati in mala družina je jela trpeti pomanjkanje. Povrh je še prišlo domotožje po domovini, po mestu Genovi na Švicarskem in tako se je pripetilo, da je odpotovala mala

družina v Genovo in se ni brigala za opomine gospodične Skuderske, ki je obljubljala vsako mogočo pomoč. Nekolikrat je pisala Ana svoji krušni materi, potem pa so ponehala pisma in Skuderska je bila uverjena, da je edino srečno življenje in obilni zaslužek izbrisal spomin na veselo preživele dneve v Parizu. Bilo je minilo ravno tri in dvajset let, odkar je bil zapustil mladi Bruson z ženo in otrokom glavno francosko mesto.

„Strašno, strašno!“ klicala je Skuderska in vila roke, „ti si Tomaž? — Tomaž, sin moje Ane? — In zdaj?“

„Verjamem“, začne Tomaž, „da bi niti sanjali ne bili, da pride kdaj tisti deček obtožen hudodelstva pred vas, tisti Tomaž, katerega ste v mladih letih imeli tako radi, mu stregli, ga varovali, mu dajali razna lepa imena, ga sitili z raznimi sladkarijami in dobrimi jedili. Res se mi lahko nekaj očita in res me lahko dolžijo, da sem kriv hudodelstva, vendar pa moram reči in lahko prisežem, da — čeprav zapade moja glava rablju — sem nedolžen vsakega uboja, posebej pa umora mojstra Kardilaka!“

Tomaž se je začel tresti in omahovati. Nemo mu pokaže gospodična na stolec, ki je stal poleg nje. Mladenič se počasi vsede.

„Imel sem časa dovolj,“ začne čez nekaj časa, „in sem se lahko popolnoma pripravil za današnji pogovor z vami, katerega mi je kot

zadnjo dobroto izkazal Bog. Na podlagi svojega dolgega pripravljanja sem miren in trezno misleč dovolj, da vam lahko pripovedujem vso zgodovino svoje nečuvvene, grozne nesreče. Bodite toliko usmiljeni in poslušajte me voljno, čeprav vas bode razkritje moje tajnosti morda navdajalo z grozo. — Oh, ko bi ne bil moj oče zapustil Pariza! — Kolikor se še lahko spominjam nazaj v svoja otroška leta v Genovi, vem le mnogo pripovedovati o solzah nesrečnih staršev, ki so me oblivale in vem tudi pripovedovati o svojih solzah, katere sem pretakal vsled bednih starišev. To so moji prvi spomini na Genovo. Pozneje sem spoznal veliko bedo in pomanjkaje ubogih starišev. Moj oče se je zelo varal v svojih upih. Vsled tuge in prevelike žalosti je umrl še tistega dne, ko se mu je posrečilo, dobiti zame mojstra zlatarja, pri katerem sem stopil v uk. Moja mati je mnogo govorila o vas in vaši dobrotljivosti in večkrat se je mislila obrniti do svoje nekdanje dobrotnice, da bi se ji pritožila, kako hudo se ji godi — ali vsikdar ji je v odločilnem trenutku upadel pogum, kakor se to kaj rado godi ljudem, ki živijo v veliki bedi. Mogoče jo je bilo tudi sram, ker ni prej ubogala vaših nasvetov in slepo sledila možu v Genovo. Nekaj mesecev je minulo po očetovi smrti in zdaj mu je sledila tudi mati v grob.“

„Uboga, uboga Ana!“ vzklikne gospodična in srčna bolj tako nadvlada, da omahuje v naslanjaču.

„Ni uboga, ni! Hvala bodi Bogu, da jo je vzel na oni svet in ne bode videla izgubljenega sina, omadeževanega s sramoto, katerega glava bode kmalu zapadla sodnikom in rablju.“ Te besede je Tomaž izustil z divjim krikom in je divje pogledal proti stropu.

Zunaj v prvi sobi je postal nemir. Slišali so se urni koraki.

„Ha, ha!“ vzklikne Tomaž, „Degroa zbira svoje pomočnike, kakor bi mu hotel pobegniti! — Toda naj pripovedujem dalje. Moj mojster, pri katerem sem se začel učiti, je bil silno strog z menoj, čeprav sem delal kmalu boljši od vsakega njegovega pomočnika in sem celo samega mojstra kmalu prekosil. Nekoč stopi tujec v našo delavnico, da bi si kupil nekaj zlatnine. Ko zapazi lep ovratni kinč, katerega sem bil naredil, potrka mi prijazno po rami, rekoč:

„Mladi prijatelj — to je prav izvrstno delo! Ne vem, če bi te kdo prekosil razun pariškega mojstra Reneja Kardilak, ki je seveda ne le prvi mojster v Parizu, ampak na celem svetu sloh. Pojdi k njemu. Z veseljem te bode vzel v službo, ker ne dobi boljšega pomočnika od tebe, ti pa bi se nasprotno pri njem še marsičesa izuril.“

Besede prijaznega tujca mi niso dale miru. Ni mi bilo več za prijazno Genovo in neka no-tranja moč me je s silo vlekla v Pariz. Mojster me ni rad pustil; naposled se mi je vendar posrečilo, da sem se ga rešil. Hitel sem naravnost

v Pariz in poiskal zlatarja Reneja Kardilak. Sprejel me je osorno in mrzlo. Ker mu pa nisem dal miru, vzel me je vendar v službo. Rekel sem mu, da ne grem prej, dokler mi ne da kakkega malega dela. Dal mi je narediti mali prstan. Ko sem mu prinesel izgotovljeno delo, pogledal me je s svojimi malimi in zelenkastimi očmi tako srpo, kakor bi mi hotel brati v duši. Potem je rekel:

„Izvrsten zlatarski pomagač si. Preseli se k meni, da mi bodeš lahko pomagal v delavnici. Plačilo ti bodem dal dobro in bodeš zadovoljen z menoj.“

Držal se je dane besede. Bil sam že več tednov pri njem, a nisem še videl njegove hčerke Magdalene. Bila je, če se ne motim, pri neki teti zunaj na deželi. Prišla je domov. Oh, kdo popiše, kako mi je bilo, ko sem videl nebeškega angelja v živi človeški podobi! Ali je ljubil kdaj človek močnejše od mene? — In zdaj? — Oh, Magdalena!“

Tomaž ni mogel dalje govoriti. Obe roki si je tiščal pred obraz in jokal in ihtel na glas. Naposled je premagal divjo bol, ki mu je razjedala srce in pripovedoval je dalje:

„Magdalena me je prijazno pogledala, ko sva se prvič videla. Prišla je večkrat v delavnico. Pomalem sem spoznal, da me je rada videla. Čeprav je bil mojster Kardilak strog, vendar ni zapazil ali ni hotel zapaziti najinih pogledov in

marsikaterikrat sva si stisnila roki v znamenje sklenjene vzajemnosti. Mislil sem si, kako bi si pridobil mojstrovo naklonjenost in postal samostojen; takrat bi bil stopil pred njega in ga prosil za hčerkino roko. Nekega jutra, ko sem ravno hotel pričeti delo, stopi mojster pred mene, a z obraza sem mu čital zaničevanje in jezo.

„Ne potrebujem te več!“ zadrhl se je nad menoj, „poberi se še ta trenutek iz moje hiše in ne daj se več videti pred mojimi očmi. Čemu te ne maram več, mislim, mi ni treba povedati. Sladek sad, po katerem steguješ roko, visi previsoko za takega, ki nima nič!“

Rad bi mu bil nekaj povedal; zgrabil me je z močno roko in vrgel pri durih ven, da sem padel in se močno poškodoval na glavi in rokah.

Razburjen, ranjen na telesu in duši, zapustil sem hišo in sem našel na skrajnem koncu predmestja Sv. Martina dobrega znanca, ki me je vzel v svojo podstrešno sobico. Nisem imel miru in ne pokoja. Ponoči sem obhodil po večkrat Kardilakovo hišo, ker sem mislil, da bode Magdalena slišala moje tarnanje in izdihe, da se bode okno odprlo in videla njena postava; upal sem, da bodem lahko vsaj par besedic govoril z njo. Po glavi so mi blodili razni jasni in nejasni načrti, h katerim sem hotel pregovoriti ljubljeno dekle. Na Kardilakovo hišo je zadi proti ulici Nicezi prizidan star zid z mnogimi slepimi okni, v katerih stoje stare kamnite po-

dobe, tuintam že precej pohabljene. Neko noč stojim tesno pri eni izmed teh podob in gledam k oknom na dvorišču, katero obdaja imenovana stena. Nakrat zapazim luč v Kardilakovi delavnici. Ura je ravno polnoč. Zdi se mi čudno, kajti mojster ni nikdar bil ob tej uri pokonci, ampak je šel točno vsak dan ob devetih k počitku. Srce se mi začne krčiti in loti se me strašljivo upanje, da bi se znalo kaj pripetiti v mojstrovi hiši, kar bi mi zopet dalo povod občevanja z mojstrom in njegovo hčerko. Toda luč izgine prav kmalu. Stisnem se torej k kamniti podobi še tesneje, a kdo popiše moj strah, ko čutim, kako se mi podoba umika. Ker so bile moje oči vajene teme, zapazim torej, kako se podoba premakne, počasi zasučé in se za njo prikaže temna oseba, ki se tihih korakov premiče naprej po cesti. Pri premikanju podobe sem se bil nehote nekolih umaknil, a ko stopim nazaj, vidim, da stoji podoba zopet tako trdno na svojem mestu, kakor prej. Nehote jo umaknem za tiho stopajočo osebo; neka notranja, nepoznana sila me tira za njo. Pred neko Marijino podobo 'gorela je še luč, ki je jasno obsevala ulico in posijala osebi v obraz. Brž spoznam mojstra Kardilaka.*) Poseben strah, nepopisna groza se me loti. Kakor začaran stopam za njim. Sicer takrat ni sijal mesec, toda gotovo ga je vodila neka nadnaravna moč. Naposled

* Omeniti mi je, da za dobe Ludovika XIV. ulice še niso bile razsvetljene.

zGINE mojster vstran v temo. Po rahlem po-kašljevanju, po katerem bi itak tudi bil spoznal mojstra, spoznam, da je stopil v neko lopo. Kaj to pomeni, kaj bode počel? Tako sem vprašal samega sebe. Sklenem mojstra dalje opazovati in se stisnem k durim neke druge hiše. Kmalu pride po ulici tiho pevaje mlad mož z belim perjem na glavi in z zvenečimi ostrogami. Kakor skoči tiger na svoj plen, tako se požene Kardilak iz svojega skrivališča na moža in ta pade že v prihodnjem trenutku grgraje na tla. Z vzklikom groze in presenečenja priskočim tudi jaz in vidim, kako se mojster nagiba črez padlega.

„Mojster Kardilak,“ zakličem poluglasno, „kaj pa vendar počenjate?“

„Prokleti človek!“ zakolne mojster in pohiti urnih korakov mimo mene. V prihodnjem trenutku ga že ni nikjer.

Ves prestrašen stopim celo blizo, poklekнем k na tleh ležečemu in mislim potipati, ali se še da rešiti. Toda srce ne bije več in niti trohice življenja ne najdem v telesu. V smrtnem strahu ne zapazim, da me je že obstopila policija.

„Že zopet uboj — he, mladenič — kaj pa delaš tukaj? Ali si tudi jeden izmed ubijalcev? Ali si tudi ž njimi v zvezi? Hajd! Z nami!“

Tako so kričali možje nad menoj in me zgrabili. Komaj spravim toliko glasu iz sebe, da sem mrtvega že našel na tleh ležati in naj me puste mirno domov, ker pač nisem sposoben, da

bi izvršil tako hudodelstvo. Nakrat mi posveti eden v obraz in se nasmeji:

„To je vendar Tomaž Bruson, zlatarski pomočnik, ki dela pri poštemem mojstru Reneju Kardilaku! Ha, ha! Taj naj bi ljudi moril na ulici? Nima prave zunanosti za tak posel. Saj pa imajo res morilci navado, da ubijejo najprej človeka, potem pa lepo pri njem počakajo in tarnajo. Kako pa je bila reč? Le pogumno povej, korenjak, in ne tresi se toliko!“

„Celo pred menoj je skočil nek človek iz teme,“ začnem pripovedovati, „napadel je tega-le tukaj, zabodel ga in ko sem glasno zakričal, pobegnil je po bliskovo v temno noč. Jaz sem hotel nato pogledati, ali bi se še dal na tleh ležeči rešiti in sem se mu približal.“

„Ne, moj sinko,“ meni edem izmed policistov, ki je dvignil mrliča in ga držal v rokah, „ta je že na onem svetu. Zabodljaj je ravno skozi sredino srca, kakor navadno tudi pri drugih, ki so bili v zadnjem času umorjeni.“

„Naj ga vzame vrag, nesrečnega morilca!“ togoti se drugi. „Zopet smo prišli prepozno, kakor že tudi večkrat.“

Po teh besedah so policisti odšli in me pustili samega na ulici. Mrliča so odvedli s seboj.

Kako mi je bilo pri srcu, lahko si sami mislite. Jel sem se prijemat za glavo, da bi se prepričal, ali res živim, ali bedim, ali se mi vse le sanja; dozdevalo se mi je, da se moram vsak

čas vzbuditi in potem reči, kako neprijetne sanje sem imel. — Kardilak, moj nekdanji mojster in oče moje ljubljene Magdalene naj bi bil morilec? —

Moči so me jele zapuščati tako, da sem se moral vsesti na kamnit prag najbližnje hiše. Začelo se je pomalem in pomalem daniti. Pred menoj je ležal na tlaku častniški klobuk, bogato okinčan z belim perjem. Kardilakovo krvavo početje, katero je izvršil pred menoj na tem mestu, prišlo mi je znovič prav živo pred oči. Ves zbeگان in kakor blazen sem pobegnil. Ves omoten, skoraj brezumen dospem v svojo podstrešno sobico in se onemogel vržem na posteljo. Pa se odpro duri in v sobico stopi Rene Kardilak.

„Za sveto Kristusovo voljo — kaj hočete od mene?“ zakričim mu nasproti.

On se pa ne briga mnogo za moj krik in se mi s smehom na ustih približa z veliko ljudomilostjo. Njegov nasmeh in uljudne besede vzbude v meni še večji gnjus do njega. Brž prime za star, pol polomljen stol, primakne ga k moji postelji in se vsede nanj. Tako sem bil brez vsake moči, da še vstati — da, še celo ganiti se nisem mogel.

„Tomaž, kako se ti godi, ubogi deček?“ začne mojster Rene, „res sem se grdo prenalgil, ker sem te vrgel iz hiše. Zdaj še le občutim, da mi manjkaš po vseh krajih in kotih. Ravno imam v delu nek predmet, katerega ne morem izvršiti brez tvoje pomoči. Kaj pa bi bilo, ako

bi hotel zopet pri meni delati? — Čemu molčiš? — Da, že vem — razžalil sem te. Nočem tajiti, da sem bil jezen na tebe radi svoje hčerke Magdalene. Pa ko sem si pozneje celo zadevo dobro premislil, sem našel, da bi si pri tvoji spretnosti, poštenosti in delavnosti, kakor tudi pri tvoji zvestobi ne mogel želeti boljšega zeta, kakor ravno tebe. Pojdi torej z menoj in glej, kako si pridobiš Magdaleno za ženo.“

Mojstrove besede so mi ranile srce. Tresel sem se pred njegovo hudobijo in vendar nisem bil zmožen ziniti niti ene besede.

„Ti premišljuješ še le!“ nadaljeval je z rezkim glasom in njegov zelenkast, oster pogled me je hotel prebosti. „Čemu odlagaš? — Ti še danes morebiti ne moreš z menoj, ker nameravaš celo nekaj družega? — Hočeš morda k policijskemu poročniku Degroaju, ali pa še višje ven, obiskati Argenzena ali celo La Renija? — Varuj se, dečko, da te kremplji, katere hočeš nabrusiti, da bi spravil druge ljudi v nesrečo, da te ti kremplji ne primejo in tebe samega raztrgajo.“

Tukaj mi je vendar odleglo. Vzravnal sem se v postelji in zaklical možu v obraz:

„Ti se naj bojijo imen, katera ste ravno izrekli, ti ljudje, ki imajo hudodelstva na vesti. Jaz se za svojo osebo ne bojim teh treh mož, ker nimam kaj opraviti ž njimi.“

„Veš kaj?“ nadaljuje Kardilak, „za tebe je čast, ako lahko delaš pri meni — pri najznamenitejšem mojstru ne le v Parizu, ampak na celem svetu. Vsled svoje poštenosti sem spoštovan povsod in kdor bi me hotel sumničiti, kdor bi hotel govoriti kaj slabega o meni, opekel bi se grozno. Nihče bi mu ne verjel in sum bi padel na njega. Ne mene bi prijel, ampak njega, ne mene obsodil, ampak njega. Kar se tiče Magdalene, moraš se pri nji zahvaliti, da te vzamem zopet v službo. Kakor hitro sem te odslovil, padla mi je k nogam, dvignila roki in me prosila ter s solzami v očeh rotila, naj te vendar vzamem nazaj, ker brez tebe ji ni živeti. Nekaj časa sem mislil, da si ona to samo domišljuje. Pa res — dekle je jelo hirati in bolehati, a ko sem ji hotel prigovarjati, naj te pozabi, jela je klicati tvoje ime in moje prigovarjanje ni pomagalo celo nič. Kaj sem torej hotel, da mi ni obupala? Včeraj zvečer sem ji obljubil, da privolim in hočem danes zjutraj poslati ali pa sam iti po tebe. In glej! Črez noč je razcvetela kakor roža in čaka na tebe z ljubotožjem.“

Tako je govoril mojster. Večni Bog naj mi odpusti korak, pa — sam ne vem, kako se je zgodilo, da sem nakrat bil v Kardilakovi hiši. Samo to vem, da mi je Magdalena s hrupnim veseljem prihitela nasproti, klicaje:

„Oh, Tomaž! Moj ljubi Tomaž!“

Objela me je vpričo očeta z obema rokama in me pri vseh svetnikih in svetnicah božjih rotila, naj je nikakor več ne zapustim, ker se sicer čuti preveč osamelo.“

Spomin na ta srečen trenutek je pretresel pripovedujočega Brusona tako, da za nekaj časa ni mogel več govoriti dalje. Prenehal je. Skudersko samo je pretresal mraz pri spominu na grozne hudobije moža, ki je pred svetom veljal za največjega poštenjaka. Večkrat je vzdihnila:

„Grozno! Strašno! Kdo bi verjel! — Rene Kardilak je bil torej ud te krvave zaveze, ki je že dalje časa ropala in morila po Parizu?“

„Kako pravite, gospodična?“ začudi se Tomaž. „Vi govorite o celi zavezi, o celi tropi hudodelcev? Oh, ne! Zaveze, kakor mislite vi, ni nikdar bilo. Rene Kardilak je bil celo sam, on sam je znal svoje hudobno početje razvijati po vsem mestu. Da je bil sam, razvidno je že vsled tega, ker je vsaka žrtev bila na enak način, z enako rano umorjena in ker se ni dalo morilecu priti na sled; le en sam je mogel tako varno delati.“

Toda naj nadaljujem. V kakšnem položaju sem bil pri mojstru, lahko si vsakdo misli. Korak sem storil in nisem mogel več nazaj. Včasih se mi je dozdevalo, kakor bi bil mojstrov morilni pomagač in le pri svoji nedolžni nevesti sem pozabil grozno bol, ki mi je razjedala srce. Magdalena, pobožno in dobro dekle, je ljubila

svojega očeta črez vse. Vse se mi je krčilo v prsih pri spominu, da bi znali kdaj hudodelca zasačiti na ulici in bi ga zadela pravična kazen; kaj bode počela Magdalena? Ali ne bode umrla brezmejne obupnosti? Ta misel mi je vsikdar in za vedno zaprla usta in rajši bi bil sam pretrpel smrt, nego bi bil svojega mojstra, očeta moje Magdalene, policiji izdal le z eno besedo. — Čeprav pa sem iz ust policije izvedel še več kot dovolj, vendar so mi bila mojstrova hudodelstva, njih povod in tudi način njihovega izvajanja uganka: a rešitev te uganke mi ni ostala dolgo prikrita.

Nekega dne je bil mojster proti svoji navadi pri delu zelo resen in zamišljen. Navadno se mi je do njega gabilo sosebno radi tega, ker je bil dan na dan pri delu vedno vesel, si žvižgal in pel, čeprav je par ur prej ponoči izvršil umor. Nakrat pograbi kinč, katerega je dozdej delal z vso vnemo in natančnostjo, in ga jezno vrže po tleh, da so se žlahtni kamni in biseri raztrosili po celi delavnici. Potem skoči kvišku in reče:

„Tomaž — med nama ne more biti tako naprej! Razmerje s teboj mi je neznosno! Kar se ni posrečilo daleč okoli znani navihanosti policijskega poročnika Degroaja, kar se ni posrečilo vsi mnogoštevilni in radi mene pomnoženi policiji, to me je po naključju izdalo. Ti si bil edini, ki je imel priložnost gledati me pri noč-

nem početju, h kateremu me priganja nesrečna usoda, prirojena strast, kateri se na noben način ne morem ustavljati. Tudi za tebe velja, da te je nesrečna usoda pritirala na moj sled in ti dala tihoto korakov, s katerim si mi sledil. Kajti vedi — ponoči vidim v najtrdnejši temi kakor tiger in slišim od daleč brenčanje male mušice. Samo tebe nisem videl, tebe nisem slišal. Tvoja nesrečna usoda te je torej priklenila na mene in mi dala tovariša. Sicer se dejanski nisi udeležil mojega početja, pa kakor so zdaj zadeve, me ne moreš več izdati, kakor bi bila tvoja dolžnost in moraš molčati. Prepozno je že in nehote si postal moj sokrivec. Zato se ti lahko razodenem.“

„Nikdar nočem biti tvoj sokrivec, hinavski morilec!“ tako sem mu hotel odgovoriti, toda notranje presenečenje, da mi hoče mojster vse povedati, da se mi hoče popolnoma izdati — to presenečenje mi je kakor z železno pestjo stisnilo grlo.

Kardilak se je zopet vsedel k svoji mizi. Na čelu se mu je pokazal debel pot. Bil je videti močno potr in čeprav se je večkrat obrisal, vendar mu je ostalo čelo resno. Spomini na preteklost so mu vidno težili dušo in težko je sodel. Naposled je zbral svoje moči in začel:

„Modri možje radi in mnogo govore o vtisih, katerih so zmožne žene v blagoslovljenem stanu in o čudnih vplivih teh protivoljnih

vtisih na nerojeno dete. O moji materi so mi pripovedovali nekaj čudnega. Ko je bila v prvem mesecu svojega stanja, dobila je vstop k neki imenitni veselici, kjer je bilo mnogo gospode, žlahtnikov in žlahtnic s kraljevega dvora zbranih. Nakrat zapazi med drugimi tudi nekega španskega plemiča, ki je bil sijajno oblečen in nosil okrog vratu težko zlato verižico z dragocenimi kamni, kakor se vidijo le redkokdaj. Mati ni mogla pogleda odvrniti od te verige. Vse njeno bitje je bilo polno poželjivosti do te verige, ki je na njo z neko nadnaravno močjo vplivala. Ravno ta plemič je bil pred več leti zasledoval mojo mater, a ni nič dosegel, ker ga je s studom pognala od sebe. Mati ga je zopet spoznala. Toda tokrat se ji je zdel celo drugačen, bil je v sijaju žlahtnih kamnov kakor pravi vzor možke lepote. Tudi plemič je opazil mojo mater in njene nanj uprte poželjive poglede. Upal je, da bode imel zdaj več sreče pri njej, kakor pred leti. Na neopazovan način se ji je približal, govoril ž njo in posrečilo se mu je, spraviti jo na samotni kraj. Ko sta bila sama, objel jo je strastno, a moja mati je prijela za verigo. V istem trenutku je padel na tla in podrl mater s seboj. Ali ga je zadel mrtvoud, ali je bil kateri drugi vzrok, dovolj — bil je mrtev. Zastonj se je mati trudila, da bi se rešila otrpnjenih mrtvečevih rok. Bile so toliko otrpnjene, da je niso več izpustile, udrte oči pa so votlo zrle v mater. Glasno je

začela klicati na pomoč in prihiteli so ljudje, ki so jo rešili iz rok groznega ljubimca. Nepopisna groza, katero je moja mati prestala v teh trenutkih, vrgla jo je na bolniško posteljo. Vse je prerokovalo, da je njeno in moje življenje izgubljeno, ker ne bode več okrevala in moj porod je bil srečnejši, nego se je prej mislilo. Materi je res popolnoma odleglo, toda groza, ki jo je prestala v tistih strašnih trenutkih, prešla je na mene. Že kot malemu detetu mi je bilo žlahtno, lesketajoče kamenje najljubši. Ljudje so sodili, da je to le otročje nagnenje, ki se bode z leti izgubilo. Toda bilo je drugače. Kot deček sem kradel zlato in dijamante, kjer sem jih le mogel dobiti v pest. Brez strokovnega pouka sem z nekim naravnim nagonom prav dobro ločil pravo žlahtno kamenje od nepravlega. Edino surovo kaznovanje očetovo mi je videzno izbilo strast do dragocenosti. Da bi imel vedno z biseri in dijamanti opraviti, sklenil sem, iti se zlatarske stroke učiti. Delal sem z vnemo, da, s strastjo in kmalu sem veljal za najspretnjšega mojstra svoje vrste. Zdaj pa je zame napočila, ko se je prirojeni in s silo zadržani nagon začel proti moji najtrdnejši volji razvijati. Kakor hitro sem izgotovil kak kinč in ga oddal naročniku, postal sem nemiren in nevoljen, in včasih se me je lotil obup tako, da mi je vzel spanje, zdravje in veselje do življenja. Kakor strašilo je stal naročnik dan in noč pred mojimi duševnimi očmi,

okinčan s kinčem, katerega so izgotovile moje roke in nek glas mi je šepetal v uho:

„Vse je tvoje, vse, kar izgotoviš. Vzemi si nazaj! Čemu potrebuje mrtvi dijamante?“

Nisem se mogel več zoperstavlјati in jel sem krasti. Dosegel sem nečuveno spretnost. Kot zlatar sem imel priložnost zahajati v najbogatejše hiše; vporabil sem najmanjši trenutek, nobena ključavnica mi ni bila dovolj trdno in umno narejena in vsak kinč, katerega sem izdelal, bil je kmalu zopet v mojih rokah. Toda samo to mi še ni pregnalo notranjega nemira. Tisti tihi glas mi je še vedno šepetal na uho:

„Oho! Tvoj kinč nosi mrtvec!“

Sam ne vem, čemu sem tako smrtno sovražil vse tiste, kateri so bili moji naročniki. Da, celo neko veselje sem čutil v sebi, ako bi se bil upal tega ali onega, kateremu sem kaj dragocenega naredil, umoriti. Začel sem se bati samega sebe. Kupil sem si to hišo. S posestnikom sva se pobotala in ravno v tej sobi sva sedela pri kupici vina in se pogovarjala. Nastala je noč in hotel sem iti na svoj stari dom, da vse preskrbim za selitev. Tu pa me prime prodajalec za roko in reče:

„Slišite, mojster Rene, predno odidete, moram vas še seznaniti z neko tajnostjo te hiše!“

Po teh besedah odpre ono v zid zazidano omaro, odmakne zadnjo leseno steno, pokaže mi za njo majhno čumnato, pripogne se k tlom in

dvigne male duri, skozi katere se je po stopnicah prišlo do drugih malih duric, ki so držale na dvorišče. Z dvorišča je stopal prodajalec, star gospod, k obzidju, začel premikati malo, komaj vidljivo železo in kmalu se je odmaknil kos zidu dovolj velik, da se je lahko splazil človek na ulico. Tomaž, oglej si o priložnosti to umetnost. Konec zidu, skozi katerega se pride na prosto, je narejen iz lesa in z apnom le umetno ometan, da je podoben steni; od zunaj ga prikriva lesena podoba, ki pa je tudi kakor iz kamena in podobna vsem drugim kamnitim podobam. Podoba in stena se premičeta na močnih tečajih.

Ko sem kupil hišo, imel sem ravno izgotovljen kinč, ki je bil po nekem dvorniku določen za eno izmed mnogih dvornih pevk. Tajni glas mi ni dal miru. Mučil me je in mučil in satan mi je bil vedno pri ušesu. Preselil sem se v svojo hišo. V strašnem potu sem se ponoči valjal nemiren po postelji. V duhu sem videl dvornika, kako je s tihim korakom stopical s kinčem k dvorni pevki. Ves razkačen skočim kvišku, ogrnem se v plašč, stopim skozi tajne duri na cesto in pridem ravno ob času na ulico, ko se je dotičnik bližal. Kakor tiger skočim po njem, zgrabim ga z močno pestjo od zadi in ker začne kričati, zabodem mu dvorezno bodalo v srce. Že v prihodnjem trenutku je kinč moj. Komaj je bil zločin storjen, že sem čutil v sebi neki poseben mir, posebno zadovoljnost in čutil sem se

srečnega. Prikazni s kinčem nisem videl več in tudi satan ni nadlegoval mojega ušesa.

Zdaj sem videl, kaj hoče od mene nesrečna usoda! Moral sem storiti, kar je od mene zahtevala, ali pa iskati smrti. Ali razumeš zdaj, Tomaž, moje ravnanje? Toda ne bodi uverjen, da je v meni vsak glas človeškega usmiljenja, da je vest, ki pravi človeku, kaj je prav in kaj ne, popolnoma zamrl. Saj veš, kako težko se mi zgodi, ako moram naročniku izročiti naročeno in izvršeno delo; saj veš, da za mnogo ljudi sploh delati nočem, ker bi jih moral potem pomoriti! Premnogokrat udarim tega ali onega samo s pestjo po glavi in ga samo omotim, da mi ni treba krvi prelivati. Vsak kinč imam lepo shranjen in ti hočem svojo zakladnico pokazati.“

Kardilak me je peljal v skrito čumnato in mi pokazal svoje zaklade. Naš kralj nima lepših in ne dragocenejših. Pri vsakem kinču je visel majhen, pritrjen listič, na katerem je bilo napisano, za koga je bil narejen in kdaj je prišel ali po tatvini, ropu ali umoru v zlatarjeve roke.

„Na dan tvoje poroke, Tomaž,“ rekel je zlatar zamolklo in slovesno, „bodeš mi moral s slovesno prisego obljubiti, da bodeš takoj po moji smrti vse te dragocenosti uničil s sredstvi, katere poznam le jaz in katera ti bodem tisti dan povedal. Nočem namreč, da bi prišel kateri človek — najmanj pa Magdalena in ti — v posest

tega ogromnega zaklada, ki je odkupljen s potoki človeške krvi.“

V takih razmerah sem torej živel, gospodična Skuderska, in lahko si mislite, kako mi je bilo. Zdel sem se kakor večno prokletega, kateremu kaže mili angelj k sebi, a me je satan s svojimi žarečimi kremplji zadrževal. Premišljeval sem večkrat, kaj naj storim. Ali naj pobegnem — ali naj grem prostovoljno iz življenja? Kaj bode z Magdaleno? Zaničujte me, gospodična Skuderska, ker sem bil v svoji strasti tako slab, da sem hotel ostati priklenjen na hudodelca, toda — ali ne bodem te svoje slabosti plačal s smrtjo?

Nekoč je prišel Kardilak izvanredno vesel domu, poljubil je svojo hčerko, pogledal mene prav prijazno, pil pri obedu steklenico vina, kar je storil samo o večjih praznikih in si žvižgal in pel. Magdalena je šla po obedu po svojih opravkih v kuhinjo, jaz pa sem hotel zopet na delo.

„Sedi še nekoliko, Tomaž!“ veleval mi je Kardilak, „danes ne bodeva več delala, ampak izpraznila še nekaj kupic na zdravje najžlahtnejše in najčastitljivejše gospe v Parizu.“

Ko sva trčila s kozarcema in ju izpraznila, nadaljeval je:

„Povej mi, Tomaž, kako se ti dopadejo besede: Ljubimec, ki se boji nevarnosti, ni vreden ljubezni.“

Nato mi je pripovedoval, kaj se je zgodilo v sobanah gospe Mentnonske, kaj je vprašal kralj

in kaj ste mu vi odgovorili. Trdil je, da vas je že od nekdaj spoštoval in da bi vi lahko nosili njegov najdragocenejši kinč in bi vendar ostal popolnoma miren; ne videl bi vas nikdar v duhu in nič bi ga ne sililo k umoru.

„Veš kaj, Tomaž,“ rekel je kmalu nato, „za nekaj sem se odločil. Pred dolgim časom bi bil moral za angležko princezino Henrijeto narediti ovratni kinč in dvoje zapestnic, a dati potrebno dragoceno kamenje sam. Delo se mi je posrečilo tako kakor še nobeno, a oddal ga nisem, ker se mi je srce krčilo pri misli, da bi se moral ločiti od najumetnejšega dela, katerega sem naredil v svojem življenju. Slišal si, da je bila Henrijeta zavratno umorjena in kinča mi ni bilo treba oddati. Njega hočem zdaj iz velikega spoštovanja do gospodične podariti Skuderski in sicer v imenu zasledovane zaveze. Ne le da obdarim staro gospodično, ampak ob enem se ponorčujem z Degroajem in njegovimi besnimi pomočniki, kakor si zaslužijo. Ti pa bodeš ji nesel kinč.“

Komaj je mojster izgovoril vaše ime, že se mi je zdelo, kakor bi se bili črni zastori razgrnili in bi se bila za njima pokazala srečna preteklost otroških let. Kardilak je videl, kako so njegove besede vplivale name in gotovo si jih je tolmačil po svoje.

„Kakor vidim,“ je rekel, „ti ugaja moja namera.“

Kakor sem iz mojstrovih besed spoznal, je bil o vaših razmerah dobro poučen in mi je povedal, kdaj in na kakšen način se vam naj približam s kinčem, katerega je dal v lep zabojček. Za svojo osebo sem bil silno vesel, ker sem se nadjal, kako se bom lahko rešil pekla v Kardilakovi hiši. Mislil sem si pa takole. Kot sin Ane Bruson in nekdanji vaš gojenec bodeš se vrgel nekdanji svoji dobrotnici pred noge in ji bodeš vse povedal. Gotovo bi vas bil ganil, ako bi vam bil opisal nepopisljivo razmerje, v katerem je nevede živela uboga Magdalena in radi mene in nje bi bili vi gotovo molčali; vaš bister duh pa bi bil našel pravo pot, po kateri bi se bilo oviralo in celo zatrlo Kardilakovo grozno početje. Sami veste, da dotično noč nič nisem opravil; upanja pa nisem izgubil, ker sem se tolažil, da dosežem drugič, kar mi je izpodletelo prvič. Zapazil pa sem v nekaterih dneh, da je postal moj mojster tih; potem se je začel žalostno plaziti po hiši, zrl je po več časa srpo pred se, mrmral je nerazumljive besede, klatil z rokama po zraku, kakor bi odganjal zle duhove in videti je bilo, da ga nekaj muči. Tako je nekoč celo jutro uganjal svoje posebnosti. Naposled se je vsedel k delu, skočil nepovoljen kvišku, gledal nekaj časa skozi okno in menil naposled:

„Skoraj bi si želel, da bi bila angležka princezinja dobila moj kinč!“

Vstrašil sem se teh besed. Vedel sem takoj, da njegov duh zopet blodi in ga nagon zopet priganja z navadnega tira. Že sem videl, da ste v nevarnosti. Kakor bi bil Kardilak dobil svoj kinč zopet nazaj, bi se bil umiril in vam bi ne pretila več nobena nevarnost. Hitel sem vas poiskat in našel sem vas takrat v stekleni kočiji; vrgel sem vam listič v krilo in vas prosil, da takoj vrnete kinč. Toda niste prišli. Skoraj sem obupal, ker drugega dne Kardilak ni drugega govoril, nego o dragocenem kinču, katerega je videl v duhu in v sanjah celo noč. Spomnil sem se edino le na vaš kinč in vedel sem, da bode ponoči izvršil nov umor. Toda vas sem hotel rešiti na vsak način in naj bi se bilo šlo tudi za mojstrovo življenje.

Ko je odvečerjal in se podal v spalnico, smuknil sem na dvorišče in skozi prikrito odprtino v zidu na ulico. Tema je bila in stopil sem v najtemnejšo senco. Ni mi bilo treba dolgo čakati in že je prišel Kardilak po svojem navadnem potu in se tihih korakov plazil po ulici naprej. Jaz sem jo pomikal seveda za njim. Šel je proti ulici sv. Honorja; srce mi je jelo močneje utripati. Nakrat pa ga nisem videl nikjer več. Sklenil sem stopiti k durim vaše hiše. Istočasno pa pride mimo mene, ne da bi me bil opazil, častnik, ki si je tiho žvižgal, kakor oni takrat, ko sem bil prvič priča mojstrovega krvavega početja. Toda že se požene nanj črna postava

in ga napade. Bil je Kardilak. Ker hočem umor zabraniti, zakričim in skočim nasproti — toda na tla pade grgraje moj mojster in ne častnik. Poslednji vrže bodalo na tla in potegne sabljo, ko vidi mene; bržčas je mislil, da sem jaz morilčev pomagač. Ko pa vidi, da se brigam le za zabodenega in ne za njega, odhiti naglih korakov po ulici.

Mojster je še živel. Z veliko silo naložim si ranjenca, poberem bodalo, katero je odpadlo častniku in zavlečem mojstra skozi tajni hodnik v delavnico. Vse drugo vam je itak znano.

Kakor vidite, gospodična, imam na vesti samo to hudodelstvo, da nisem javil policiji Magdaleninega očeta in tako zabranil nadaljnje morjenja. Sam pa nisem nikdar prelil niti kapljice krvi. Ako me bode sodnija mučila, vendar mi nobena muka ne bode iztrgala iz ust skrivnost Kardilakovega počenjanja. Nočem namreč, da bi ubogo dekle vsled moje izjave postalo nesrečno, ko je vendar božja pravica vsa krvava očetova dela prikrivala s plaščem tajnosti. Res bode dekle jokalo nad mrtvim ljubimcem, o katerem bode prepričano, da je umrl nedolžen; pozabilo ga bode tekom časa. Ako bi pa izvedelo o očetovih grozodejstvih, imelo bi pekel že na tem svetu, katerega bi ne preživelo dolgo!“

Tomaz je prenehal svoje pripovedovanje, pa iz očij se mu je vtil potok solz; padel je pred gospodično in začel prositi:

„Vem, da ste se prepričali o moji nedolžnosti! Usmilite se me in povejte mi, kako se godi Magdaleni.“

Skuderska pokliče Lujizo in v nekaterih trenutkih je Magdalena visela na ženinovem vratu.

„Zdaj je vse dobro,“ klicala je Magdalena, „da si le tukaj. Saj sem vedela, da nama bode pomagala gospodična Skuderska!“

Tomaz je celo pozabil na vse, kar ga je čakalo. Čutil se je prostega. On in Magdalena sta si pripovedovala dogodke zadnjih dni in jokala sta se veselja, da sta se zopet enkrat videla. Ako bi dobrotnica že prej ne bila prepričana, da je Tomaz nedolžen, zdaj bi bila to morala uvideti; le srečna ljubezen živi za tiste trenutke, ko se pozabi beda in brezmerne bolečine.

Mlado jutro je začelo gledati skozi okna. Degroa je potrkal tiho na duri in opomnil, da je čas pretekel in se mora Tomaz vrniti v ječo, ker pozneje to radi ljudstva ni mogoče. Ljubimca sta se morala ločiti.

Nejasne slutnje, katere so Skudersko mučile od one noči, ko je Bruson prvič stopil v njeno hišo, dobile so zdaj življenje. Jela se je mučiti z raznimi načrti, katere je zdaj snovala, zdaj zopet zavrgla. Skoraj ji je upadlo vse upanje. Toda Magdalena je bila tako prepričana, da bode dobrotnica še dalje pomagala, da si ta ni mogla drugače, kakor da je mislila dalje, na kateri

način bi se dal Tomaž rešiti in bi se tajnost ne razglasila po svetu. Da le nekaj stori, pisala je La Reniju dolgo pismo, v katerem mu je povedala, da ji je Tomaž na prepričevalen način dokazal svojo nedolžnost. Sodniji pa ne more tajnosti povedati, ker ima Tomaž svoje dobre premisleke in bode rajši tajnost vzel s seboj v grob, čeprav ostane na sumu, da je umoril Kardilaka. Vse, kar je znala Skuderska vporabiti goreče zgovornosti, vso je vporabila, da bi prepričala La Renija.

Črez nekaj ur je La Renij odgovoril, kako ga veseli, da se je mogel Tomaž Bruson popolnoma opravičiti pri svoji nekdanji visokodušni dobrotnici. Kar se pa tiče Tomaževega pogumnega sklepa, da vzame rajši tajnosti s seboj v grob, nego bi jo sodniji razodel, mora on kot sodnik priznati, da sodnija ne časti takih pogumnih sklepov, ampak gleda, da jih z vsemi in tudi najgroznejšimi sredstvi torture premaga in izjalovi. V treh dneh upa, da mu bodo vse tajnosti znane.

Skuderska je zdaj vedela, da bodo Tomaža mučili, da mu izsilijo, kar noče izlepa povedati. V smrtnem strahu se gospodična spomni, da bi bilo dobro vprašati katerega odvetnika za svet — samo da bi se čas pred torturo nekoliko podaljšal. Peter Andil je bil takrat najimenoitnejši odvetnik v Parizu. K njemu se torej poda gospodična in mu pove vse, kar more, razun Brus-

nove skrivnosti. Toda motila se je. Peter Andil jo mirno poslušal, potem pa dokaže Skuderski, da govore vsi razlogi proti Tomažu, da je La Renijevo postopanje popolnoma postavno in da ne more drugače ravnati, ako noče svojih dolžnosti kot sodnik prelomiti. On, Andil, si ne upa s svojo zgovornostjo Tomaža rešiti pred torturo. Edini Bruson lahko stori to s tem, da pove odkritosrčno vso skrivnost in natančno razloži dogodke pred Kardilakovo smrtjo in pri njegovem umoru. Na ta način se lahko vrše nova poizvedovanja, na podlagi katerih se zna Tomaž Bruson opravičiti.

„Tedaj grem pa pred kralja, vržem se mu pred noge in ga prosim milosti!“ razjoče se Skuderska, ko vidi vse upe splavati po vodi.

„Nikar ne storite tega, gospodična!“ posvari jo Andil. „Hranite to zadnje sredstvo za primernejši čas. Saj veste, da ne pomaga to sredstvo več, ako vam je enkrat izpodletelo. Kralj gotovo ne bode pomilostil morilca take vrste, kakor je Bruson. Mogoče, da se Tomaž Bruson s svojo resnično izjavo opere vsaj toliko, da ne bode sum letel samo na njega. Potem je čas prositi kralja, ki ne bode vprašal, kaj je pred sodnijo dokazano in kaj ne in bode ravnal po svojem prepričanju.“

V prvem hipu je morala Skuderska priznati, da je imel izkušeni odvetnik prav. Globoko zamišljena in žalostna je sedela zvečer v sobi, ko ji

naznani Lujiza grofa Mozena, polkovnika kraljeve straže, ki ima nekaj važnega povedati Skuderski.

„Oprostite, veleccenjena gospodična!“ reče grof Mozen; „da vas nadlegujem radi Tomaža Brusona!“

Skuderska se močno začudi, ko sliši ime svojega nekdanjega gojenca:

„Tomaž Bruson? Kaj je ž njim?“

„Vedel sem, da me bodeste radi poslušali, ako le povem prej imenovano ime. Ves svet je prepričan, da je Tomaž Bruson kriv. Toda vi ste drugega mnenja, ker vas je on sam prepričal o svoji nedolžnosti. Tudi jaz vem, da je nedolžen, a imam najboljše dokaze za to.“

Skuderski se zabliščijo oči.

„Jaz sam sem umoril zlatarja Kardilaka v ulici sv. Honorja!“ nadaljuje polkovnik s poudarkom.

„Za sveto božjo voljo, vi — vi?“ začudi se Skuderska še bolj.

„Da, jaz sem ga!“ govori grof dalje in priznati moram, da sem ponosen na to dejanje. Saj veste, da je bil Kardilak največji hudobnež in da je bil on edini, ki je moril in ropal po ulicah in se znal izogibati vsem zanjkam, ki mu jih je nastavljala policija. Sam ne vem, čemu sem začel sumničiti starega hudodelca; pa z nekim notranjim nemirom mi je prinesel naročeni kinč in hotel je vedeti, komu je namenjen. Naposled je

še na zvit način izpraševal mojega slugo, o katerem nočnem času zahajam k neki gotovi gospej. Že dalje časa sem se čudil, da je vsaka žrtev zabodena na eni in isti način, kar more le človek, ki se je tega navlašč vadil. Ako ne zadene prvič, potem je boj neizogiben in morilčeva stvar lahko na slabih nogah. In glejte, na to sem računil in si nekaj namislil. Čudno se mi zdi, da si ni tega namislil pred menoj že kateri drugi, ker je reč silno priprosta. Marsikateri bi bil ostal pri življenju. Pod telovnikom sem nosil lahek oklep radi prs, katere so bile vedno in edino izpostavljene morilčevemu jeklu. Ono osodepolno noč, ko sem hotel izvršiti svoj namen, je morilcu spodletelo. Kardilak me je namreč napadel od zadi. Zgrabil me je z orjaško močjo, toda bodalo je zdrčalo po železu. V istem trenutku sem se mu izvil in mu porinil svoje že pripravljeno bodalo v prsi.“

„Čemu pa molčite? Čemu ne naznanite zadeve sodnji?“ vzklikne gospodična.

„Oprostite, gospodična, naj pripomnim, da bi me bila samozatožba zamotala v dolgotrajno pravdo, ako ne celo v pogubo. La Renij voha in voha in uvoha povsod sama hudodelstva. Mislite, da bi mi bil on verjel, ako bi bil znanega umetnika, vzor vseh poštenjakov, veleslavnega in velemožnega mojstra Kardilaka zatožil? Meč pravice bi se bil bržčas obrnil proti meni in zadel mene!“

„To bi ne bilo mogoče,“ zakliče Skuderska, „ako pomislite na vaše rojstvo kot grof, na vaš stan kot polkovnik kraljeve garde!“

„Oho!“ pouči jo grof Mozen, „le se spomnite na maršala Luksemburškega. Neka takozvana čarovnica mu je morala razložiti neko celo priprosto napravo in to ga je spravilo tako daleč, da je prišel v ječo in so ga obtožili umora s strupom. Ne, ne — niti ene proste ure, niti najmanjšega delca svojega ušesa ne dam besnemu La Reniju, ki bi rad svoj nož nastavil na prsi vsakemu izmed nas.“

„Res je, gospod grof,“ zavrne ga Skuderska, „a na tak način spravite Tomaža na morišče in sicer po nedolžnem.“

„Po nedolžnem?“ začudi se grof, „ali pravite, da je pomočnik prokletega ubijalca Kardilaka nedolžen? On, ki mu je pri krvavih delih zvesto pomagal? Res, prav je, da se tudi ta izkrvavi in jaz sem vam svojo tajnost povedal le zato, da jo lahko na svoj način vporabite pri sodišču, a me ne izdaste brezpotrebno. Saj je lahko vporabite tudi v prid vašemu varovancu.“

Skuderska je bila vesela, da je dobila novo pričo proti Kardilaku in ker je bil poslednji grofu že znan kot morilec, povedala je grofu vse in ga prosila, naj gre ž njo k odvetniku Andilu. Temu se ima vse razkriti s pogojem, da ostane

tajnost in on naj gleda, kaj bi se dalo ukreniti. Ko je odvetnik slišal vse, začel je od Skuderske poizvedovati najmanjše podrobnosti in se posebno je hotel imeti potrjeno, da je grof Mozen spoznal napadalca v osebi zlatarja Kardilaka in da je bil Tomaž tisti, ki je na smrt ranjenega zavlekel domu.

„Zlatarja sem dobro spoznal,“ potrdil je grof, „ker je svetil mesec in tudi vem, da ima La Renij moje bodalo, ki je znamenito po fino izdelanem roču. Bledi mladeniški obraz pa itak ne more pozabiti, kdor ga je enkrat videl, kakor sem ga videl tisto noč.“

Odvetnik je molčal nekaj časa, zrl pred se in premišljeval. Prišel je do prepričanja, da se po navadnem sodnijskem potu Tomaž Bruson ne da rešiti.

„Edino, kar dosežemo, je, da se tortura za nekoliko časa preloži,“ svetoval je naposled. „Grof Mozen bode morali iti v ječo in si tam dati predstaviti Tomaža, katerega morate spoznati kot tistega, ki je odnesel umirajočega. Brž potem se napotite k La Reniju in mu rečete, da ste videli na ulici Sv. Honorja, kako je nekdo zabodel človeka, katerega je potem Tomaž zanesel domu. Naglašati morate, da ste Tomaža dobro spoznali. To vse bode povzročilo, da se bode obtoženec še enkrat zaslišal vpričo vas, grof Mozen, potem se bode poizvedovalo dalje in tortura se bode

preložila za nekaj časa. Vaš bistri duh, gospodična Skuderska, naj potem svojo nalogo reši na ugoden način. Po mojem mnenju bi bilo umešno, ako bi se kralju razodela vsa skrivnost, opisale vse okoliščine; grof Mozenova izjava bi podpirala Brusonovo in vse drugo bi se potem še našlo, ako bi se Kardilakova hiša dobro preiskala.“ —

Grof Mozen je storil, kakor mu je svetoval Andil. Res se je godila preiskava tako, kakor je razvidel odvetnik. Edina težkoča je bila zdaj, kako pridobiti kralja. Ta je bil samovladar in na Tomaža tako razburjen, da se je silno razjezil, ako ga je samo kdo opomnil na pravdo. Gospa Mentonska, do katere se je Skuderska najprej obrnila, je imela načela, da ne govori kralju nikdar o rečeh, ki so mu zoprne; tem svojim načelom je hotela ostati zvesta in je odklonila vsako posredovanje. Vsa zadeva je bila torej odvisna edino le od Skuderske. Ta se nekega predpoldne obleče v svojo najboljšo črno obleko iz fine svile, okinča se s Kardilakovim kinčem in gre h gospej Mentnon, kjer je bival kralj dopoldne najrajši. Gospodična s svojo belo glavo in starikavim, milim obrazom, je bila v svoji opravi videti zelo častitljiva, ko je stopila pred kralja. Ta se je močno začudil in se ji je približal. Ko pa se mu zablišče dragoceni diamanti v oči, vzklikne:

„To je vendar Kardilakov kinč!“

Potem se obrne k gospej Mentnon in se nasmeji:

„Glejte, glejte, gospa Mentnon, kako naša mlada nevesta žaluje za svojim ljubimcem in častilcem!“

„Ne, milostljivi gospod,“ odgovori gospodična, „kako bi naj žalovala za zlatarjem na tak način, da bi se kinčala. Odkar sem ga videla mrtvega, ko so ga nesli mimo mene, ne smem se več spomniti nanj.“

„Tako, gospodična,“ začudi se kralj, „vi ste videli mrtvega reveža?“

Skuderska začne pripovedovati, kako se je pripeljala k Kardilakovi hiši, ko se je ljudstvo zbiralo pred njo in se pogovarjalo o zlatarjevem umoru; o Tomažu in njegovem lističu ni povedala nič. Nadalje je živo slikala Magdalenino obupno žalost, njeno lepoto, utis, katerega je naredilo dekcle na njo, kako jo je tolažila in se je usmilila in kako ji je ljudstvo glasno pritrjevalo, ko jo je rešila iz rok surovih policajev in jo vzela k sebi. Znala je dalje živo pripovedovati o svojem delovanju, o razgovoru z La Renijem, z Degroajem in naposled s Tomažem, da je kralj nehote pozabil na neprijetnosti krvave pravde in vneto poslušal Skudersko. Bil je ginjen in niti z enim vprašanjem ni motil vnete pripovedovalke. Predno je še vedel, kam merijo njene be-

sede, klečala je gospodična že pred njim in prosila milosti za nedolžnega Tomaža.

„Kaj vendar počenjate?“ zakliče kralj in dvigne gospodično, posadivši jo v naslonjač. „Prenesetite me na čuden način! Povest je grozna! Kdo naj veruje, da je Tomaž popolnoma nedolžen?“

Skuderska pa odgovori: „Grofa Mozena izjava je najboljša priča, a dalje tudi še bode mnogo na dan prinesla preiskava Kardilakove hiše. Povrh pa predobro poznam Tomaževo srce, katero bi sicer ne bilo našlo nikdar odmeva v Magdaleni-nem srcu.“ —

Kralj stopa molče semintja, naposled se ustavi pred Skudersko, skriža roki na hrbtu in meni:

„Rad bi vendar videl vašo Magdaleno!“

Ker je bila Skuderska pripravljena na to kraljevo željo, imela je Magdaleno že pripravljeno in ta je čakala pri sobarici gospe Mentnon. V rokah je imela prošnjo za pomiloščenje, katero ji je bil sestavil odvetnik Andil. V nekaterih trenutkih je klečala pred kraljem. Bila je rudeča kakor škrlat, v lepih očeh pa so se iskrile solze. Kralj je bil začuden nad njeno lepoto. Dvignil jo je in prebral prošnjo. Rekel je z milim glasom:

„Verujem ti, da si prepričana o nedolžnosti svojega ženina. Pojdi v dobrem upanju in počakaj, kaj bode odločilo sodišče.“

Skuderska ni bila prav zadovoljna s svojim uspehom, a ni se dalo nič več storiti. —

Minilo je več dni, a o pravdi ni bilo nič slišati. Skuderska je šla h gospej Mentnon, a ta ji je svetovala, naj molči, da ne razburi kralja. Naposled je Skuderska izvedela, da je imel kralj s polkovnikom Mozenom dolg razgovor, pri katerem pa ni bil nihče navzoč. Nadalje je še izvedela, da je bil dvornik in kraljev zaupnik Bontem pri Brusonu v ječi in šel iz ječe z več policisti preiskat Kardilakovo hišo; v hiši se je baje zadržaval silno dolgo. Da bi ne bilo ljudskega navala, vršilo se je vse ponoči.

Toliko je bilo torej gotovo, da se je kralj brigal za krvavo pravdo in dal vse natančno preiskavati. Toda čemu se je zadeva tako dolgo vršila? Čemu tako dolgo ni bilo odloka?

Skoraj je pretekel mesec, ko dobi gospodična nekega dne vabilo, naj pride h gospej Mentnon, ker želi kralj ž njo govoriti. Magdalena je ves čas molila, naj Bog usliši njeno prošnjo in gane kralja, da oprosti Tomaža.

Kralj se je že dolgo razgovarjal z gospodično Skudersko, a bilo je videti, kakor bi bil pozabil na Tomaževo zadevo. Naposled pride dvornik Bontem in pove nekaj besed kralju na uho. Skuderska s strahom pričakuje, kako se bode reč odločila. Kralj se ji približa in reče smeje:

„Želim vam srečo, gospodična! Tomaž je oproščen!“

Skuderska hoče pasti kralju pred noge, a ta ji to zabrani in reče:

„Gospodična, vi bi morali postati odvetnik! Zagovarjati znate, kakor nihče na svetu!“

Skuderska se hoče v besedah zahvaliti, a tudi tega ji kralj ne dopusti, rekoč:

„Pojdite hitro domu! Tomaž vas že čaka s svojo nevesto. Naznanite jima, da dajem nevesti tisoč zlatnikov, toda zapustiti morata Pariz; gotovo jima bode to moje povelje ugajalo.“

Skuderska, prišedši domu, najde zaročenca v solzah veselja. V nekaterih dneh sta bila poročena. Čeprav bi ne bila kraljeva volja tako zahtevala, vendar bi Bruson ne bil mogel ostati v Parizu, ker bi bilo škodovalo njegovemu srečnemu zakonskemu življenju, ako bi bila njegova navzočnost opominjala ljudi na Kardilakove hudobije. Kdo ve, ako bi pomalem ne bila prišla vsa tajnost na dan, o kateri ni Magdalena nič smela vedeti.

Takoj po poroki sta se novoporočenca odpeljala v Genovo, spremljal ju je blagoslov gospodične Skuderske. Tisoč zlatnikov je bil za takratne čase bogat zaklad za preproste ljudi in tako si je Tomaž na podlagi svoje spretnosti, ki ni celo nič zaostajala za Kardilakovo in na podlagi svoje poštenosti kmalu pridobil povsod spoštovanje in njegovo blagostanje je rastlo od dne do dne.

Leto po njegovem odpotovanju razglasil je pariški nadškof, da mu je pod spovedno tajnostjo

zgrevani grešnik prepustil zaklad, ki ga je naropal po Parizu. Kdor ima dobiti kak kinč in ga zna popisati tako, da se mu kot njegov pripozna, naj se oglasi pri odvetniku Andilu. Mnogo jih je bilo, ki so bili na ulici samo pobiti na tla in orožani, ki so zdaj v lastno začudenje dobili uplenjene dragocenosti.

Kar se ni razdalo, pripadlo je premoženju cerkve sv. Evstahija.

